

SPIS TREŚCI

	Str.
1. WSTĘP	1
2. ORGANIZACJA PRACY.....	6
3. PROBLEMOWA CHARAKTERYSTYKA ORZECZNICTWA SĄDU NAJWYŻSZEGO	10
4. WNIOSKI.....	68

Załączniki

- Nr 1 - Ruch spraw w latach 2000 – 2002 – Izba Cywilna
- Nr 2 - Ruch spraw w latach 2000 – 2002 – Izba Administracyjna,
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- Nr 3 - Ruch spraw w latach 2000 – 2002 – Izba Karna
- Nr 4 - Ruch spraw w latach 2000 – 2002 – Izba Wojskowa

1. Wstęp

Przedstawiona informacja odzwierciedla podstawowe kierunki pracy oraz najważniejsze problemy działalności Sądu Najwyższego w minionym roku.

Zasadnicze znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania Sądu Najwyższego w 2002 r. miały zmiany spowodowane nowelizacją przepisów kodeksów postępowania cywilnego i karnego, które zrationalizowały i usprawniły postępowanie kasacyjne oraz doprowadziły do przekształcenia jego modelu.

Praktyka potwierdza trafność przyjętych rozwiązań, ograniczających dostępność kasacji do spraw problemowych, ważnych społecznie i jurydycznie. Kasacja staje się szczególnym (nadzwyczajnym) środkiem prawnym, sprzyjającym rozwojowi systemu prawnego oraz jednolitości orzecznictwa.

Bezpośrednim skutkiem funkcjonowania tego modelu w działalności orzeczniczej Sądu Najwyższego jest —obserwowany od 2001 r. — wyraźny spadek liczby spraw wnoszonych do tego Sądu oraz stabilizacja ich wpływu.

Tendencje te utrzymywały się w okresie sprawozdawczym, umożliwiając Sądowi Najwyższemu prawidłowe wykonywanie funkcji nadzoru nad orzecznictwem sądów niższych instancji, **znaczne skrócenie terminów oczekiwania na rozpoznanie sprawy, wydatne zmniejszenie nagromadzonych zaległości.**

Ogółem w tym okresie wpłynęło do Sądu Najwyższego 7.911 spraw (w 2001 r. — 8.328; 2000 r. — 11.351), w tym 5.420 kasacji (2001 r. — 5.653; 2000 r. — 8.599). Struktura i dynamika tych spraw była zróżnicowana. Najwięcej, bo 2.498 kasacji wniesiono do Izby Cywilnej (2001 r. — 2.582), 1.808 — do Izby Karnej (2001 r. — 1.749), 1.063 — do Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (2001 r. — 1.284) oraz 51 — do Izby Wojskowej (2001 r. — 38). Dane dotyczące tej ostatniej Izby są o tyle nieporównywalne, że właściwość i struktura sądownictwa wojskowego jest oparta na odmiennych zasadach niż sądownictwa powszechnego.

W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym nastąpił więc dalszy, sukcesywny spadek spraw (łącznie o 417 spraw), spowodowany zmniejszeniem liczby wnoszonych kasacji (o 233 sprawy mniej) oraz rewizji nadzwyczajnych od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego (o 71 spraw mniej).

Łącznie w okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy rozpoznał 12.296 spraw (2001 r. – 14.511; 2000 r. – 8.233), w tym 9.713 kasacji (2001 r. – 11.817; 2000 r. – 5.590) oraz 1.516 – zażaleń (2001 r. – 1.725; 2000 r. – 1.497). Na pozostałą liczbę spraw składają się: kwestie prawne (175), rewizje nadzwyczajne wniesione od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego (295), apelacje od orzeczeń i zarządzeń okręgowych sądów wojskowych (73), protesty wyborcze (31), spory kompetencyjne (14) oraz inne sprawy poddane właściwości Sądu Najwyższego. W tej ostatniej kategorii mieszczą się m. in. wnioski: o przekazanie sprawy innemu sądowi, o stwierdzenie nieważności orzeczeń, o wznowienie postępowania, o ułaskawienie oraz wnioski incydentalne.

Załatwienie tak znacznej liczby spraw pozwoliło na **istotne zmniejszenie zaległości** z 14.481 spraw w 2000 r. – do 8.298 w 2001 r. i 3.913 – w 2002 r. (w tym odpowiednio kasacji z 13.843 spraw do 7.679 w 2001 r. i 3.386 w 2002 r.)

Osiągnięte wyniki pracy pozwalają przypuszczać, że funkcjonowanie nowych przepisów postępowania cywilnego i karnego umożliwi Sądowi Najwyższemu prawidłowe i sprawne wykonywanie ustawowego nadzoru nad orzecznictwem sądów niższych instancji, całkowite zlikwidowanie do końca bieżącego roku pozostałych jeszcze – w niewielkim zakresie – zaległości oraz utrzymanie osiągniętego standardu rozpoznawania kasacji w rozsądnym terminie.

Dla oceny działalności Sądu Najwyższego równie ważny jest jakościowy aspekt jego pracy, mierzony wagą rozpoznawanych spraw, rozwiązywaniem zawartych w nich problemów, umiejętnością i trafnością wypracowywanej wykładni prawa, wkładem w ogólny rozwój myśli prawniczej oraz stopniem ujednocniającego wpływu na praktykę orzeczniczą sądów niższych instancji.

Szereg nowych problemów w tym zakresie wyłoniła problematyka znowelizowanych przepisów procedury cywilnej i karniej, zwłaszcza w zakresie tzw. przedsą-

du (art. 393³ w zw. z art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.), formy i dopuszczalności kasacji od poszczególnych kategorii orzeczeń, postępowania referendarskiego, przepisów znowelizowanego kodeksu karno-skarbowego, nowego prawa o ustroju sądów powszechnych, ustawy o prokuraturze.

Ważne zagadnienia, wymagające zajęcia stanowiska przez Sąd Najwyższy, występowały w **sprawach związanych z prywatyzacją i komercjalizacją zakładów pracy** na tle roszczeń pracowników żądających zawarcia umowy o nieodpłatne nabycie akcji, odszkodowanie z powodu ich nieotrzymania, lub ustalenia stażu pracy, w związku z podziałem pracowników na grupy uprawnionych do otrzymania akcji.

Zasadnicze problemy pojawiły się w sprawach dotyczących prywatyzacji banków państwowych, na tle umów pomiędzy Skarbem Państwa a Spółką Banku Polska Kasa Opieki, w których rozszerzono – poza zakres przewidziany ustawą – krąg osób uprawnionych do nabycia akcji.

Istotne kwestie interpretacyjne powstawały w związku z funkcjonowaniem **nowych regulacji, zawartych w kodeksach karnych** (prawa materialnego, procesowego i wykonawczego), ustaw reformujących ustrój Państwa w zakresie administracji publicznej, samorządu terytorialnego i ochrony zdrowia, reformy systemu szkolnego i ubezpieczeń społecznych, **znowelizowanych przepisów prawa pracy**, unormowań z zakresu emerytur i rent.

Nowe zagadnienia orzecznicze wyłoniła problematyka **następstw prawnych rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego** stwierdzających sprzeczność ustawy (przepisu) z Konstytucją.

Podobnie jak w latach ubiegłych, na działalność Sądu Najwyższego wpływały przekształcenia systemowe w życiu gospodarczym i społecznym oraz związane z tym zmiany prawa, łączące się z rozszerzeniem zakresu jego regulacji, a także z koniecznością wielokrotnych zmian przepisów.

Szereg nowych instytucji i rozwiązań prawnych, zawartych w tych przepisach, a także problemy wynikające z aktywności normodawczej Parlamentu, szybkości i częstotliwości zmian licznych instytucji prawnych oraz niedostatków procesu legislacyjnego, powodowały trudności w prawidłowym rozumieniu i stosowaniu pra-

wa. Wykładnikiem tych trudności były – przedstawiane Sądowi Najwyższemu – **wnioski o wyjaśnienie przepisów prawnych lub rozstrzygnięcie kwestii prawnych wymagających zasadniczej wykładni ustawy**, kierowane zarówno przez sądy, jak i przez organy wyposażone w inicjatywę uchwałodawczą. Ogółem w 2002 r. wpłynęło 186 takich pytań. Podobnie jak w roku ubiegłym większość z nich zgłoszona została przez sądy odwoławcze w konkretnych sprawach (art. 390 k.p.c., 441 § 1 k.p.k.).

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy rozstrzygnął 175 zagadnień prawnych, w tym 119 przez podjęcie uchwał zawierających wykładnię przepisów z różnych dziedzin prawa. Zarówno tryb ich podejmowania, angażujący intelektualnie w dyskusję sędziów danej Izby, jak i wysoki poziom merytoryczny przygotowywanych referatów (geneza, rozwój historyczny badanej instytucji prawnej lub zespołu norm, samodzielna wykładnia przepisów, aktualne tendencje w orzecznictwie i literaturze prawa) sprawiają, że wiele z nich zawiera twórczy wkład w prawidłowe stosowanie nowego prawa. Niejednokrotnie na podstawie dokonanej wykładni ustawodawca nowelizował niejasne lub sprzeczne przepisy, inkorporując poglądy Sądu Najwyższego do systemu prawa.

Szereg uchwał obejmowało nowe, skomplikowane zagadnienia prawne dotyczące m. in. różnych aspektów znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego i karnego, zagadnień związanych z funkcjonowaniem podmiotów gospodarczych właściwych dla gospodarki rynkowej, problemów prawnych wynikających z przepisów ustaw reformujących ustrój Państwa w zakresie administracji publicznej, samorządu terytorialnego i służby zdrowia, a także reformy systemu szkolnego i ubezpieczeń społecznych, kompleksu zagadnień z zakresu prawa lokalowego na tle nowej ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego, problematyki zasiedzenia nieruchomości państwowej, przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych, skomplikowanych zagadnień prawnych związanych z problematyką zwolnień grupowych, roszczeń o wypłatę świadczeń z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, charakteru stosunku prawnego łączącego ubezpieczonego z Kasą Chorych, interpretacji przepisów prawa podatkowego, prawa do emerytury i renty, wykładni przepisów z zakresu prawa karnego (materialnego i procesowego), odnoszących się do problematyki prze-

stępstw łapownictwa (art. 228 § 1 k.k.), fałszowania pieniędzy i papierów wartościowych (art. 310 § 1 k.k.), konstrukcji „ciągu przestępstw” (art. 91 § 1 k.k.) i przestępstwa ciągłego (art. 12 § 1 k.k.), problematyki zakazu *reformationis in peius*, przedawania wykroczeń oraz innych zagadnień z dziedziny prawa materialnego, procesowego i wykonawczego.

Rozstrzygnięcie tych problemów wymagało niejednokrotnie wypracowania nowych kierunków orzecznictwa, krytycznej refleksji przy korzystaniu z dorobku judykatury lub przewartościowania i reinterpretacji dotychczasowej wykładni, uwzględniania norm konstytucyjnych, prawa międzynarodowego i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Działalność ta spełniała szczególnie ważną rolę w zakresie prawidłowej i jednolitej wykładni prawa, w sytuacji kiedy skomplikowany i niespójny system prawny może powodować błędne rozumienie i stosowanie jego przepisów.

Dotyczy to zarówno uchwał, w których Sąd Najwyższy rozstrzyga problem prawny o charakterze ogólnym (z reguły w składach siedmioosobowych), jak i tych, w których dokonuje zasadniczej wykładni prawa – na tle problemu występującego w konkretnej sprawie.

Należy mieć na uwadze, że sprawy rozpoznawane przez Sąd Najwyższy mają ogromne znaczenie zarówno w sferze społeczno-gospodarczej i ustrojowej, jak i w sferze praworządności oraz ochrony dóbr obywateli.

Istotne znaczenie polityczne **mają sprawy wyborcze i związane z przeprowadzeniem referendum**. Taki lub inny kierunek orzecznictwa Sądu Najwyższego w istotny sposób może wpływać na stabilizację stosunków społecznych lub też przyczyniać się do ich antagonizowania i pogłębiania dysfunkcjonalności. Stąd też ważne jest nie tylko to, by rozstrzygnięcia zapadające w Sądzie Najwyższym prowadziły do ujednolicenia orzecznictwa, ale także, by były one pożyteczne dla obywateli, społeczeństwa i państwa, przy zachowaniu powszechnie uznanych na gruncie naszej kultury prawnej, reguł wykładania i stosowania prawa.

2. Organizacja pracy

1/ Zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 lipca 1998 r. Sąd Najwyższy składa się z 88 sędziów. Do dnia 31 grudnia 2001 r. w Sądzie Najwyższym zatrudnionych było 86 sędziów.

Okresowo Sąd Najwyższy korzystał z pomocy 12 sędziów, delegowanych przez Ministra Sprawiedliwości – na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego – do orzekania w Izbie Cywilnej (1), w Izbie Karnej (9) oraz w Izbie Wojskowej (2). Przez cały rok systematycznie wykonywali obowiązki sędziowskie w Izbie Karnej (w systemie rotacyjnym) sędziowie Izby Wojskowej (10).

W Sądzie Najwyższym orzekają sędziowie powołani z sądów okręgowych i apelacyjnych (46), Sądu Najwyższego – kadencji zakończonej w 1990 r. (7), sądów wojskowych (10), Naczelnego Sądu Administracyjnego (1). Reprezentowane jest też środowisko naukowe (16 osób) oraz b. adwokaci (5 osób) i prokuratorzy (1 osoba).

2/ W związku z wprowadzoną – ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych – zmianą struktury sądownictwa dyscyplinarnego, zarządzeniem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2002 r. **został utworzony w Izbie Karnej Wydział VI do spraw dyscyplinarnych sędziów**. Wydział ten pełni obsługę administracyjną Sądu Najwyższego, działającego jako sąd dyscyplinarny drugiej instancji w sprawach dyscyplinarnych sędziów sądów powszechnych oraz jako sąd pierwszej i drugiej instancji w sprawach dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego. Ponadto Wydział przejął funkcję sekretariatu sądów dyscyplinarnych, działających w oparciu o przepisy ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 204 u.s.p. z 2001 r.).

Poza Izbą Karną, która obecnie podzielona jest na 6 wydziałów, Sąd Najwyższy funkcjonował w dotychczasowej strukturze administracyjnej dostosowanej do zakresu zadań i właściwości poszczególnych Izb.

Z końcem 2002 r. zmieniona została nazwa Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych). Zmiana ta związana jest z wprowadzoną reformą sądownictwa administracyj-

nego, w wyniku której z końcem bieżącego roku Sąd Najwyższy przestanie rozpoznawać rewizje nadzwyczajne od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Podobnie jak w latach ubiegłych, w ramach poszczególnych Izb organizowano narady poświęcone problemom merytorycznym, zagadnieniom związanym z bieżącym orzecznictwem i sprawom organizacyjnym.

Kontynuowane są prace związane z wprowadzonym w Sądzie Najwyższym od 1 stycznia 2001 r. systemem komputerowej obsługi procesu orzekania oraz tworzenia i udostępniania bazy orzeczeń Sądu Najwyższego "Supremus". Wprowadzenie tego programu wymagało dodatkowego przeszkolenia wszystkich pracowników sekretariatów, w tym także pracowników obsługi.

3/ Tak jak w poprzednich okresach sędziowie SN uczestniczyli w wielu konferencjach i seminariach szkoleniowych dla sędziów sądów powszechnych i wojskowych, adwokatów, radców prawnych, pracowników organów rentowych, notariuszy i komorników. Na konferencjach tych przedstawili zagadnienia z różnych dziedzin prawa, a także wyjaśnili wątpliwości z zakresu orzecznictwa, zwłaszcza na tle nowelizacji przepisów prawa materialnego i procesowego.

W 2002 r. zorganizowano m. in. coroczną, trzydniową konferencję sędziów Izby Karnej i Wojskowej poświęconą omówieniu najistotniejszych problemów orzecznictwa z zakresu prawa karnego (materialnego i procesowego).

Na odnotowanie zasługuje także odbyta w maju ub. r. konferencja sędziów Izby Cywilnej, na której przedyskutowano bardzo ważne problemy odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone działaniem funkcjonariuszy państwowych oraz wybrane kwestie z zakresu postępowania wieczystoksięgowego. Konferencja sędziów Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, przeprowadzona w maju, **poświęcona była przygotowaniu sędziów do sprawnego i prawidłowego stosowania prawa unijnego.**

Kontynuowano kontakty z Sądami Najwyższymi innych krajów oraz z instytucjami międzynarodowymi.

Sędziowie SN uczestniczyli także w krajowych i międzynarodowych konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych.

Więź z nauką prawa, oprócz oczywistego i naturalnego korzystania z dorobku myśli naukowej w codziennej praktyce orzeczniczej, przejawiała się także w udziale sędziów SN w sesjach, konferencjach i seminariach naukowych organizowanych przez szkoły wyższe i inne placówek naukowe.

Podkreślenia wymaga wielostronna działalność naukowa i publicystyczna sędziów SN, którzy są autorami opracowań naukowych typu monograficznego, komentarzowego lub systemowego, artykułów i glos, a także recenzują wydawane prace naukowe i popularno-naukowe. Na szczególną uwagę zasługują m. in. komentarze do nowych kodeksów karnych oraz do ustawy o ustroju sądów powszechnych, podręczniki z zakresu prawa administracyjnego, karnego, cywilnego, pracy i ubezpieczeń społecznych, komentarze do ustaw i zbiorów orzecznictwa, a także opracowania monograficzne i analityczne. Warto także wspomnieć o publikacjach sędziów SN w periodykach polskich i zagranicznych oraz o dydaktycznym i naukowym dorobku sędziów w dziedzinie europejskiego prawa pracy.

Płaszczyznę konfrontacji doktryny i praktyki stanowiły także glosy do orzeczeń SN oraz przeglądy orzecznictwa, publikacje i prace naukowe, w których pracownicy naukowcy ustosunkowywali się do poglądów Sądu Najwyższego.

Szeroko publikowano orzeczenia Sądu Najwyższego zarówno na łamach prasy, jak i w tzw. urzędowych zbiorach orzeczeń. Przygotowywanie do druku przez Kolegia Redakcyjne Izb poszczególnych numerów tego zbioru, zapewnia utrzymanie wysokiego poziomu formalnego i redakcyjnego tych orzeczeń.

Uchwały Sądu Najwyższego były publikowane na bieżąco w stałych działach prawnych niektórych pism i czasopism, a także przekazywane za pomocą Internetu. Szybka, bieżąca informacja w zakresie interpretacji przepisów prawa ma ogromne znaczenie nie tylko w sferze oddziaływania Sądu Najwyższego na kształtowanie orzecznictwa sądowego, ale także w sferze profilaktyki, pozwala bowiem na unikanie błędów w stosowaniu prawa przez sądy i inne organy, już na wstępnym, wyprzedzającym proces sądowy, etapie postępowania.

Ważnym elementem tej działalności Sądu Najwyższego jest także popularyzacja prawa wśród obywateli.

4/ Niezależnie od działalności orzeczniczej sędziowie SN i członkowie Biura Orzecznictwa brali udział w pracach legislacyjnych przez opiniowanie projektów aktów prawnych, uczestniczenie w konferencjach uzgadniających, przeprowadzanych w resortach, w posiedzeniach Komisji Prawniczej w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, a także w posiedzeniach Komisji Sejmu i Senatu. Sędziowie SN uczestniczą także – w charakterze ekspertów – w pracach na rzecz Parlamentu, Prezydenta RP, Rady Legislacyjnej oraz Komisji Kodyfikacyjnych Prawa Cywilnego i Prawa Pracy.

Sędziowie Biura Nadzoru Pozainstancyjnego Izby Wojskowej zaopiniowali 159 projektów aktów prawnych w ramach uzgodnień resortowych i międzyresortowych, uczestniczyli w posiedzeniach Komisji Prawnej, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Nieetatowych Zespołów Ekspertyz przy Ministrze Obrony Narodowej powołanych do opracowania projektów ustaw o zawodowej służbie wojskowej oraz o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP.

5/ Poza pracą zawodową, związaną z orzekaniem, wielu sędziów pełni różne dodatkowe funkcje poza Sądem Najwyższym, w tym między innymi profesorów, pracowników naukowych szkół wyższych, członków Krajowej Rady Sądownictwa, Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Problemowa charakterystyka orzecznictwa Sądu Najwyższego

Wykładnia Sądu Najwyższego, dokonywana na tle szerokiego zakresu zagadnień występujących w kategoriach poszczególnych spraw, dotyczyła w zasadzie całego systemu prawnego.

1/ **Problematyka cywilna**, podobnie jak w latach poprzednich, stanowiła wyraźne odbicie aktualnego stanu prawa i tendencji rozwojowych gospodarki rynkowej, co znajdowało wyraz z jednej strony w znacznym zróżnicowaniu spraw, z drugiej zaś w dominacji określonych, charakterystycznych dla tych tendencji problemów.

Do zagadnień, którym Sąd Najwyższy poświęcił wiele uwagi, należały złożone problemy prawa procesowego.

Spośród wyrażonych poglądów największą wagę jurysdykcyjną i najistotniejsze znaczenie dla praktyki ma **uchwała połączonych Izb**: Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oraz Izby Cywilnej, wywołana niejednolitością orzecznictwa Sądu Najwyższego w **zakresie interpretacji znowelizowanego przepisu art. 393³ § 1 k.p.c.**

Odnosząc się do tego zagadnienia Sąd Najwyższy przyjął, że przewidziane w tym przepisie wymaganie „przedstawienia okoliczności uzasadniających rozpoznanie kasacji” jest spełnione także w razie wykazania przez skarżącego, że zaskarżone orzeczenie oczywiście narusza prawo, lub że zachodzi nieważność postępowania.

Jednoznaczne rozstrzygnięcie tej kwestii eliminuje istotne rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, bowiem w zależności od przyjętej wykładni kasacje oceniano bądź jako niewadliwe, co otwierało drogę do ich rozpoznania, bądź jako wadliwe – co skutkowało ich odrzuceniem.

Znaczenie podjętej uchwały nie ogranicza się jednak tylko do rozstrzygnięcia kontrowersyjnej kwestii jurydycznej i unormowania w tym zakresie praktyki są-

dowej. Uchwała zaważy także na ocenie modelu kasacji w postępowaniu cywilnym oraz określeniu ustrojowych kompetencji Sądu Najwyższego jako sądu kasacyjnego.

W kilku uchwałach Sąd Najwyższy wyjaśniał **pojęcie „sprawy cywilnej” i problematyki drogi sądowej** (art. 1 i 2 k.p.c.) kontynuując linię wykładni, według której o dopuszczalności drogi sądowej rozstrzyga cywilnoprawna podstawa roszczenia, nie zaś – wykazanie istnienia tego roszczenia.

Jest charakterystyczne, że w tezach niektórych uchwał wyraźnie zastrzeżono, iż droga sądowa w konkretnej sprawie jest dopuszczalna tylko wówczas, gdy powód opiera swoje żądanie na twierdzeniach wskazujących na konstruowanie roszczenia cywilnoprawnego nawet jeśli bezzasadność tego roszczenia była niewątpliwa. W związku z tym Sąd Najwyższy przyjął m. in. dopuszczalność drogi sądowej do żądania ustalenia wartości niewykorzystanego ekwiwalentu za mienie pozostawione za granicą, gdy roszczenie to oparte jest na twierdzeniu, że w umowie sprzedaży nieruchomości i oddania gruntu w wieczyste użytkowanie cena nabytego mienia określona została niezgodnie z treścią wydanej decyzji administracyjnej, a także w sprawie o zobowiązanie do nieprzeszkadzania w wycince drzewostanu, zmierzającej do poszerzenia pasów pod liniami energetycznymi, gdy podstawą tego żądania jest twierdzenie, że drzewostan stwarza niebezpieczeństwo dla tych linii.

Z kolei Sąd Najwyższy wyłączył drogę sądową dla dochodzenia przez komornika nieuiszczonej opłaty egzekucyjnej za wykonanie zabezpieczenia podkreślając, że zdarzenie na którym oparto żądanie nie może stanowić źródła stosunków cywilnoprawnych.

Dużą doniosłość praktyczną w zakresie sprawności postępowania ma wyjaśnienie, że apelacja od postanowienia co do istoty sprawy, wydanego w postępowaniu wieczystoksięgowym, może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym.

Ważne dla praktyki wskazania zawierają uchwały dotyczące szeroko rozumianej problematyki zaskarżania orzeczeń i postępowania odwoławczego.

Spośród nowych, rozstrzygniętych problemów prawnych istotną rolę spełnia uchwała będąca **pierwszą wypowiedzią Sądu Najwyższego w odniesieniu do tzw. postępowania referendarskiego.**

Wyjaśniono w niej, że sąd rejonowy rozpoznając wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, w następstwie skargi na orzeczenie referendarza sądowego w postępowaniu wieczystoksięgowym, wszczętym przed wejściem w życie ustawy nowelizacyjnej z dnia 11 maja 2001 r., nie jest związany zakazem *reformationis in peius*.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy dokonał wszechstronnej analizy postępowania referendarskiego oraz określił kategorię orzeczeń na które przysługuje skarga.

Zinterpretowanie tej problematyki ma istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania nowych przepisów, zwłaszcza, że kwestia dopuszczalności skargi na orzeczenia referendarskie nie została wyczerpująco unormowana w ustawie.

W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy zajmował się zagadnieniem przysługiwania środków odwoławczych uznając m. in. niedopuszczalność zażalenia na pozbawienie przez notariusza opłaty sądowej od wniosku o wpis w księdze wieczystej oraz niedopuszczalność apelacji od postanowienia sądu rejestrowego o wyznaczeniu rewidenta do spraw szczególnych.

Porządkującą i ujednolicającą rolę w zakresie praktyki sądowej spełnia uchwała poświęcona kwestii prawidłowego sporządzania postanowień w postępowaniu nieprocesowym. Stwierdzono w niej, że jeżeli wydane na posiedzeniu niejawnym postanowienie rozstrzygające co do istoty sprawy, zostało skonstruowane w ten sposób, że wraz z uzasadnieniem stanowi jeden dokument, to podpisanie przez sędziego tylko uzasadnienia, powoduje, że postanowienie takie – w znaczeniu prawnoprocesowym – nie istnieje.

Uchwała ta stanowi kolejną wypowiedź Sądu Najwyższego, traktującą rygorystycznie wypełnianie przez sędziego wszystkich warunków formalnych, stawianych orzeczeniom sądowym.

Dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości istotne jest wyjaśnienie, że koszty opłat pocztowych, związanych z doręczaniem korespondencji sądowej, wchodzi w skład kosztów sądowych obciążających stronę.

Inny ważny problem interpretacyjny z pogranicza prawa procesowego i materialnego podjęto w uchwale, która stała się okazją do zabrania przez Sąd Najwyższy

głosu w ważnej, lecz kontrowersyjnej w praktyce i w piśmiennictwie kwestii rodzaju pełnomocnictwa do sporządzania zapisu na sąd polubowny. Po przeprowadzeniu wszechstronnej analizy tego zagadnienia, Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że wystarczające jest w tym wypadku pełnomocnictwo ogólne.

Wśród rozstrzygniętych zagadnień prawnych z dziedziny prawa materialnego na szczególną uwagę zasługują dwie uchwały siedmiu sędziów odnoszące się do problematyki prawa rzeczowego.

W pierwszej z nich Sąd Najwyższy odniósł się do kwestii **nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie** na tle skomplikowanych zagadnień prawa międzyczasowego, związanych ze zniesieniem – w 1990 roku – zakazu nabywania w drodze zasiedzenia nieruchomości państwowych.

Uchylając ten zakaz – ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy kodeks cywilny – ustawodawca zamieścił w niej przepis intertemporalny, którego wykładnia stała się przedmiotem kontrowersji doktrynalnych i orzeczniczych. Rozstrzygając ten problem w składzie siedmiu sędziów Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że okresu posiadania nieruchomości przed wejściem w życie tego zakazu nie uwzględnia się przy ustalaniu czasu niezbędnego do zasiedzenia nieruchomości państwowej, ani też przy skracaniu tego okresu (art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny).

Sąd Najwyższy stwierdził, że przyjętej wykładni nie może stać na przeszkodzie fakt kilkuletniej, odmiennej praktyki sądowej, podkreślając tym samym, że celem działalności uchwałodawczej jest zapewnienie zgodności orzecznictwa z prawem, niezależnie od utrwalonej, lecz niezgodnej z prawidłową wykładnią – praktyki.

W drugiej uchwale – wyjaśniono złożone i bardzo kazuistyczne zagadnienie zniesienia współwłasności na podstawie orzeczenia sądowego.

Z punktu widzenia obrotu gospodarczego na uwagę zasługuje uchwała siedmiu sędziów, w której przyjęto, że roszczenia wynikające z umów o roboty budowlane przedawniają się w terminach określonych w art. 118 k.c. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy podkreślił, że wykładnia przepisów dotyczących terminów przedawnienia wymaga przestrzegania przejrzystej i czytelnej reguły, według której terminów

tych należy poszukiwać w przepisach szczegółowych, regulujących określoną instytucję prawną, a dopiero w ich braku – stosować przepisy ogólne.

Wyjaśnienie tej kwestii powinno sprzyjać zarówno ujednoliceniu orzecznictwa w tych sprawach jak i pewności obrotu, co ma istotne znaczenie zarówno dla przedsiębiorców prowadzących działalność budowlaną, jak i ich kontrahentów.

Z problematyką przedawnienia wiąże się uchwała dotycząca umowy sprzedaży, poświęcona wyjaśnieniu **terminu dochodzenia roszczeń z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy (art. 568 § 1 k.c.)**.

Odwołując się do bogatego dorobku judykatury Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że przewidziany w art. 568 § 1 k.c. termin do dochodzenia tych roszczeń, w tym także o obniżenie ceny, jest terminem zawitym, po upływie którego roszczenia te wygasają i nie mogą być skutecznie dochodzone przed sądem. Oznacza to, że dla zachowania tego terminu nie wystarczy zawiadomienie sprzedawcy o wadzie i zażądanie obniżenia ceny, lecz konieczne jest wystąpienie z powództwem do sądu.

Kwestię terminu przedawnienia roszczeń Sąd Najwyższy podjął także w uchwale wyjaśniającej, że roszczenie spółdzielni mieszkaniowej oparte na podstawie określonej w art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 2 k.c. jest roszczeniem „związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej”, a zatem przedawnia się w terminie określonym w art. 118 k.c.

Część motywacyjna uchwały zawiera wskazania dotyczące rozumienia, występującego w prawie cywilnym pojęcia „działalności gospodarczej”, które – mimo licznych wypowiedzi w piśmiennictwie i judykaturze – nadal nastrocza wiele trudności sądom powszechnym. Odnosząc się do tej kwestii Sąd Najwyższy stwierdził m. in., że do działalności gospodarczej spółdzielni mieszkaniowych należy zarząd nieruchomościami stanowiącymi mienie tych spółdzielni.

Ważną rolę w unormowaniu stosunków sąsiedzkich powinna spełnić uchwała, według której przewidziany w art. 154 § 2 k.c. obowiązek ponoszenia kosztów urządzeń znajdujących się na granicy gruntów sąsiadujących, nie obejmuje kosztów budowy nowego urządzenia.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że wykładnia przepisów tzw. prawa sąsiedzkiego nie może wykraczać poza ich cel i przedmiotowe znaczenie.

Doniosłe znaczenie dla kształtowania praktyki sądowej mają poglądy Sądu Najwyższego wyrażone na tle **prawa zobowiązań**.

Wśród nowych, istotnych wypowiedzi w tym zakresie wymienić należy uchwałę, w której rozważono kwestię właściwości sądu, ustalonej według kryterium wykonania zobowiązania (art. 34 k.p.c.) oraz skomplikowaną problematykę dotyczącą miejsca spełnienia świadczenia (art. 454 k.c.), w szczególności zaś – świadczenia pieniężnego w drodze rozliczeń bezgotówkowych.

Zinterpretowanie tych przepisów eliminuje wątpliwości i rozbieżności występujące na tle tych zagadnień, ujednolicając orzecznictwo sądowe w zakresie oceny wykonania zobowiązań i skutków prawnych ich niewykonania.

Istotny walor społeczny i prawny ma uchwała wydana na tle wykładni przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 1997 r. Prawo Bankowe. Stwierdzono w niej, że czynnością bankową dokonywaną „bezpośrednio z bankiem” (art. 97 ust. 1) jest także czynność dokonana przez pełnomocnika banku.

Udzielona wykładnia ma znaczenie nie tylko dla praktyki bankowej, ale także dla objaśnienia instytucji przedstawicielstwa, wszechstronnie omówionej w uzasadnieniu uchwały.

Spośród nowych problemów, które pojawiły się w pracach uchwałodawczych Sądu Najwyższego z zakresu prawa lokalowego wymienić należy **kompleks zagadnień związanych z wykładnią przepisów ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów**, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie kodeksu cywilnego. Wypowiedzi Sądu Najwyższego mają tu istotne znaczenie, gdyż wytyczają praktykę sądów powszechnych oraz wyjaśniają wątpliwości występujące na tle stosowania nowych przepisów.

Najistotniejszą rolę w tym zakresie spełnia uchwała dotycząca wykładni – wprowadzonego tą ustawą – art. 691 k.c., który określa krąg osób (zstępnych), uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu, po śmierci najemcy.

Odnosząc się do niejednolitej interpretacji tego przepisu Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wnuk zmarłego najemcy nie może być uznany za należącego do osób wymienionych w tym przepisie także wtedy, gdy łączyła go z najemcą więź gospodarcza i uczuciowa.

W części motywacyjnej podkreślono, że wprowadzając przepis art. 691 k.c. – w obecnym brzmieniu – ustawodawca po raz pierwszy od czasów unifikacji prawa polskiego ograniczył w sposób jednoznaczny krąg osób, które z chwilą śmierci najemcy wstępują w stosunek najmu. Przesądza to o ścisłej wykładni tego przepisu.

Sąd Najwyższy przeciwstawił się także podejmowanej w praktyce sądowej próbie wpisania w treść pojęcia „wspólne pożycie z najemcą” (art. 691 k.c.) stosunków i układów pomiędzy – mieszkającymi wspólnie – dziadkami i wnukami.

Inny aspekt tego przepisu uwzględniła uchwała, w której wskazano, że art. 691 k.c. nie ma zastosowania do oceny przesłanek wstąpienia w stosunek najmu po najemcy, zmarłym przed wejściem w życie tego przepisu.

Ważne dla praktyki ustalenia interpretacyjne zawiera uchwała wyjaśniająca, że art. 36 ust. 1 tej ustawy nie wyłącza możliwości stosowania przepisów kodeksu cywilnego (art. 358¹ § 3 k.c.) w zakresie waloryzacji wierzytelności o zwrot kaucji wpłaconej przez najemcę przed dniem 12 listopada 1994 r.

Istotny problem rozstrzygnięto w uchwale, zgodnie z którą wartość prawa najmu lokalu komunalnego stanowi różnica między czynszem wolnym a czynszem regulowanym z uwzględnieniem – w konkretnych okolicznościach sprawy – okresu prawdopodobnego trwania stosunku najmu.

W szczegółowym uzasadnieniu Sąd Najwyższy przytoczył szereg pragmatycznych argumentów na rzecz zajętego stanowiska, dostrzegając zarazem wszystkie trudności, jakie w praktyce sądów dokonujących podziału majątku, może budzić wyrażony pogląd.

W zakresie **prawa rodzinnego** doniosłe znaczenie dla kształtowania praktyki sądowej ma uchwała siedmiu sędziów dotycząca **unieważnienia małżeństwa** z powodu choroby psychicznej albo niedorozwoju umysłowego jednego z małżonków (art. 12 § 2 k.r.op.). Wyjaśniono w niej, że w sprawie o takie unieważnienie sąd ma

obowiązek ustalenia istnienia okoliczności określonych w art. 12 § 1 zd. 2 k.r.op., decydujących o możliwości wydania zezwolenia na zawarcie małżeństwa przez osobę dotkniętą niedorozwojem umysłowym lub chorobą psychiczną.

Uchwała ta eliminuje istniejącą w orzecznictwie i piśmiennictwie istotną rozbieżność stanowisk, dotyczącą zarówno kwestii samej dopuszczalności udzielenia *ex post* zezwolenia na zawarcie małżeństwa przez taką osobę, jak i właściwego trybu postępowania dla orzekania o jego udzieleniu.

Problematykę **prawa spadkowego** podjęto w uchwale wyjaśniającej, że dla skuteczności pisma stwierdzającego treść testamentu ustnego nie jest konieczny podpis osoby uczestniczącej w akcie testowania, która – według art. 956 i 957 § 1 k.c. – nie może być świadkiem przy jego sporządzaniu.

Podobnie jak w latach ubiegłych wiele uwagi poświęcono wykładni skomplikowanych **zagadnień prawnych dotyczących hipoteki i ksiąg wieczystych**.

Wśród poglądów wyrażonych na tle tych zagadnień na uwagę zasługuje uchwała, w której Sąd Najwyższy jednoznacznie przesądził, że wpis użytkownika wieczystego do księgi wieczystej ma moc wsteczną od daty złożenia wniosku.

Uchwała ta powinna uporządkować stosunki prawnorzeczowe i przyczynić się do wyeliminowania przypadkowości oraz niepewności w ich ocenie.

Duże znaczenie dla praktyki wieczystoksięgowej ma także wyjaśnienie, że należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek mogą być zabezpieczone hipoteką przymusową na użytkowaniu wieczystym.

Wiele istotnych zagadnień z dziedziny prawa materialnego i procesowego wyjaśniono w orzeczeniach Sądu Najwyższego, wydanych w postępowaniu kasacyjnym.

Rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu informacji o życiu osobistym, działalności czy postawie określonych osób aktualizuje problem odpowiedzialności dziennikarza (wydawcy) za naruszenie dóbr osobistych.

W **sprawach o ochronę dóbr osobistych** Sąd Najwyższy odwoływał się do przepisów Konstytucji, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W orzecznictwie z tego zakresu na uwagę zasługuje orzeczenie, w którym podjęto próbę określenia **granic dopuszczalnej krytyki prasowej** na tle eksponowania przez dziennikarza w sposób wybiórczy informacji nie sprawdzonych, ale atrakcyjnych dla czytelnika i przyciągających jego uwagę.

Spośród innych wypowiedzi Sądu Najwyższego wymienić należy wyrok, w którym stwierdzono, że sprawowanie funkcji publicznej rozszerza granice dopuszczalnej krytyki, nie otwiera jednak drogi do bezkarnego naruszania dóbr osobistych.

W sprawach kasacyjnych dotyczących prawa zobowiązań na czoło wysuwa się **problematyka odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego** przy wykonywaniu powierzonej mu czynności (art. 417-418 k.c.).

Rozważając przesłanki tej odpowiedzialności na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego niezgodność art. 418 k.c. z Konstytucją Sąd Najwyższy uznał, że Skarb Państwa odpowiada za szkodę wyrządzoną niezgodnym z prawem działaniem funkcjonariusza przy wykonywaniu powierzonej mu czynności (art. 417 k.c.), niezależnie od jego winy. Zasada ta ma zastosowanie także wówczas, gdy szkoda wynika na skutek wydania zarządzenia lub orzeczenia.

W uzasadnieniu tego wyroku podkreślono, że w obowiązującym stanie prawnym wykładnia art. 417 i 418 k.c. powinna być dostosowana do konstytucyjnego modelu odpowiedzialności państwa za szkody, według którego – każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody jaka została mu wyrządzona niezgodnym z prawem działaniem organów władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji).

Precedensowe znaczenie w tej kwestii mają także dwa kolejne orzeczenia Sądu Najwyższego.

W pierwszym z nich stwierdzono, że art. 77 ust. 1 Konstytucji może stanowić podstawę roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej w postępowaniu podatkowym przez wydanie decyzji niezgodnej z prawem, następnie uchylonej.

W drugim – przyjęto, że „szkoda rzeczywista” w rozumieniu art.160 § 1 k.p.c. może polegać na zmniejszeniu wartości kwoty pieniężnej pobranej tytułem cła, powstałym w okresie od wydania przez urząd celny decyzji odmawiającej zwrotu tej należności – do chwili jej zwrotu, w następstwie stwierdzenia nieważności decyzji.

Obydwa orzeczenia kształtują w nowy sposób zasady odpowiedzialności Skarbu Państwa za działanie (zaniechanie) jego jednostek organizacyjnych.

Wobec braku ustawy o reprivatyzacji i konieczności zaspokajania indywidualnych roszczeń odszkodowawczych na drodze sądowej, na uwagę zasługuje **problematyka związana z otrzymaniem sprawiedliwego zadośćuczynienia za utratę mienia na rzecz Państwa.**

Spośród wyrażonych na tym tle poglądów wymienić należy orzeczenie dotyczące deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za bezpodstawne pozbawienie właściciela prawa do nieruchomości na mocy przepisów dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze miasta stołecznego Warszawy.

W sprawie tej Sąd Najwyższy przyjął istnienie związku przyczynowego między bezprawnym działaniem organu administracyjnego a szkodą wyrządzoną byłemu właścicielowi. Stanowisko to oznacza, że na gruncie art. 361 § 1 k.c. w pewnych, wyjątkowych sytuacjach można mówić o adekwatnym związku przyczynowym, nawet w razie wystąpienia znacznej „odległości czasowej” (rzędu kilkudziesięciu lat) między zdarzeniem a wystąpieniem szkody.

Na tle problematyki waloryzacji świadczeń pieniężnych warto wskazać wyrok, w którym wyrażono pogląd, że nie podlega waloryzacji sądowej (art. 358¹ k.p.c.) wierzytelność określona w lokacyjnym bonie oszczędnościowym, wydanym na podstawie § 19 zarządzenia Prezesa NBP z dnia 19 lipca 1983 r. w sprawie rodzajów wkładów oszczędnościowych, wydanych na nie dowodów oraz zasad otwierania i prowadzenia rachunków tych wkładów.

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy kilkakrotnie zajmował stanowisko w przedmiocie wykorzystywania instrumentów cywilnoprawnych w obszarze prawa publicznego. Zagadnienie to z reguły łączy się z kwestią dopuszczalności drogi

sądowej do dochodzenia roszczeń przez organ stosujący prawo publiczne. Z tych względów na uwagę zasługuje wyrok, w którym stwierdzono, że przepisy kodeksu cywilnego o zmianie dłużnika nie mają zastosowania do obowiązków podatkowych. W konsekwencji powództwo Skarbu Państwa (Urzędu Skarbowego) zostało oddalone.

W sprawach o odszkodowanie Sąd Najwyższy odniósł się między innymi do wykładni art. 442 § 1 k.c. wskazując, że datę wymagalności roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (zakażenie wirusem żółtaczką) wyznacza data uzyskania wiedzy o szkodzie oraz o osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Jeżeli zatem poszkodowany dowie się o osobie zobowiązanej do naprawienia szkody później niż o samej szkodzie, to ta późniejsza data określa początek biegu przedawnienia.

Na tle nowych przepisów normujących **umowę leasingu** istotne jest wyjaśnienie, że rozwiązanie tej umowy za zgodą stron (art. 497 k.c.) uzasadnia – na podstawie art. 410 § 2 k.c. – możliwość żądania przez leasingobiorcę zwrotu pieniężnego wkładu gwarancyjnego, uiszczanego na rzecz leasingodawcy.

W kilku sprawach Sąd Najwyższy zajął się problematyką **ubezpieczeń komunikacyjnych** i odszkodowań ubezpieczeniowych.

Interesujący pogląd wyrażono w wyroku stwierdzającym, że jeżeli z treści umowy ubezpieczenia auto-casco nie wynika nic innego, ubezpieczający, który nabywa autoryzowane części samochodowe potrzebne do naprawy uszkodzonego w wypadku pojazdu, nie ma obowiązku poszukiwania firmy sprzedającej je najtaniej. Przypisanie mu naruszenia warunku współdziałania z dłużnikiem (art. 354 § 2 k.c.) możliwe jest tylko w razie wykazania, że świadomie lub przez niedbalstwo kupił części droższe.

Istotne znaczenie praktyczne mają także wyroki, w których określono przesłanki „zderzenia się samochodów” (art. 436 § 2 k.c.); rozmiar odszkodowania wypadkowego, w sytuacji gdy koszt naprawy samochodu był wyższy od wartości pojazdu przed uszkodzeniem; podstawę prawną żądania przez ubezpieczyciela zwrotu nadpłaty odszkodowania ubezpieczeniowego oraz problem wymagalności roszczenia

o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę (art. 445 § 1 k.c.), związany z wypadkiem komunikacyjnym.

Wyrażone poglądy mają istotne znaczenie społeczne, dotyczą bowiem licznych użytkowników samochodów i ich relacji z zakładami ubezpieczeń w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej.

Przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego była także odpowiedzialność komisanta za wady sprzedanego samochodu w postaci przerobienia („przebicia”) numerów identyfikacyjnych. Znaczenie wyrażonego na tym tle poglądu polega na nowym spojrzeniu na problem kwalifikacji prawnej takiej wady, stanowiącej fizyczne uszkodzenie rzeczy oraz stwarzającej domniemanie jej kradzieży (obciążenia prawem osoby trzeciej).

Interesujące zagadnienie podjęto w wyroku dotyczącym odpowiedzialności organu korporacji zawodowej z tytułu odmowy udzielenia jej członkowi pomocy w odbyciu przeszkolenia zawodowego.

Analizując obowiązujący stan prawny Sąd Najwyższy uznał, że odmowa udzielenia przez organ samorządu pielęgniarów i położnych pomocy członkowi samorządu w odbyciu przeszkolenia, umożliwiającego podjęcie – po pięcioletniej przerwie – wykonywania zawodu pielęgniarki, może uzasadniać odpowiedzialność tego organu na podstawie przepisów o czynach niedozwolonych. Wyrok ten ma charakter precedensowy i stawia w nowym świetle stosunki prawne między korporacją zawodową a jej członkami.

Na tle przepisów dotyczących **prawnej ochrony konsumentów** wyjaśniono, że ochrona przewidziana w prawie antymonopolowym, nie wyklucza dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych w postępowaniu sądowym.

W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy odniósł się do wykładni przepisu art. 13 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. **o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji**.

Istotne ustalenia w tym zakresie zawiera wyrok, w którym stwierdzono, że wyczerpujące i wyraźne oznaczenie producenta na opakowaniu towaru oraz trwałe umieszczenie znaku towarowego bezpośrednio na produkcie wprowadzanym do obro-

tu, wyłącza możliwość wprowadzenia w błąd zarówno co do tożsamości producenta, jak i produktu.

Wskazano także, że naśladownictwo może być zakwalifikowane jako delikt nieuczciwej konkurencji na podstawie klauzuli dobrych obyczajów, jednakże po wykazaniu istotnych – z punktu widzenia prawa konkurencji – okoliczności, przesądających o naganności postępowania, w stopniu uzasadniającym zastosowanie tej klauzuli.

Inny aspekt tej problematyki uwzględnia orzeczenie, w myśl którego przepisy tej ustawy nie mają zastosowania w postępowaniu o rejestrację dzienników i czasopism (art. 20 i nast. ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo Prasowe).

Na tle wykładni przepisów ustawy z dnia 23 listopada 1990 r. o łączności Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że nie narusza monopolu Poczty Polskiej świadczenie przez przedsiębiorcę w ramach umów o wykonywanie usług kurierskich, usługi przyjmowania, przewozu i doręczania jako przesyłek kurierskich, także przesyłek listowych o masie do 200 g.

W zakresie prawa spółek handlowych na uwagę zasługuje teza, według której wykreślenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z rejestru handlowego możliwe jest także wtedy, gdy w postępowaniu likwidacyjnym, mimo spieniężenia całego majątku spółki, nie zostały wypełnione wszystkie jej zobowiązania.

Istotny walor praktyczny ma także wyjaśnienie, że członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, nie będący jej wspólnikiem, traci legitymację do zaskarżania uchwał wspólników z chwilą odwołania go z zarządu.

W innych orzeczeniach z tego zakresu Sąd Najwyższy zajmował się, między innymi, kwestią wymagalności odsetek za opóźnienie odszkodowania dochodzonego na podstawie art. 298 k.h., a także określił kryteria ustalania rzeczywistej wartości przejmowanych udziałów wspólnika, wyłączonego ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 280 § 3 k.h.).

Do zagadnień prawa rzeczowego odniesiono się w wyroku dotyczącym biegu terminu zasiedzenia nieruchomości organizacji społecznej, zlikwidowanej z rażącem naruszeniem prawa, a następnie reaktywowanej z zachowaniem ciągłości jej by-

tu. W sprawie tej Sąd Najwyższy uznał, że do dnia 4 czerwca 1989 r. zasiedzenie nie biegło, bowiem istniejące wówczas w Polsce stosunki polityczne wykluczały możliwość wykazania na drodze prawnej ograniczenia, naruszenia lub wyłączenia swobód obywatelskich, a w konsekwencji podjęcia przez tę organizację działań, zapobiegających zasiedzeniu nieruchomości stanowiącej jej własność (art. 121 pkt 4 i art. 175 k.c.).

W sprawach o zniesienie współwłasności w judykaturze Sądu Najwyższego zaznacza się stanowisko, że konflikt osobisty, istniejący między współwłaścicielami budynku mieszkalnego, nie stanowi samodzielnej przesłanki uzasadniającej odmowę zniesienia tej współwłasności (ustanowienia odrębnej własności lokali) z powołaniem się na społeczno-gospodarcze przeznaczenie rzeczy (art. 211 k.c.). Oznacza to odejście od dotychczasowej linii orzecznictwa SN. Wyrazem nowego kierunku jest między innymi postanowienie, w którym wskazano, że w warunkach wolnego i ożywionego rynku nieruchomości sposób znoszenia współwłasności w drodze sprzedaży nieruchomości, powinien być – zwłaszcza w wypadkach głębokiego konfliktu między współwłaścicielami – stosowany bez żadnych uprzedzeń.

Spośród wypowiedzi odnoszących się do problematyki własności lokali warto odnotować wskazanie, że przepisy ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali nie przewidują możliwości zobowiązania przez sąd wspólnoty mieszkaniowej do podjęcia uchwały o określonej treści, na żądanie właściciela lokalu.

W zakresie prawa zobowiązań na uwagę zasługuje orzeczenie, w którym wyjaśniono, że zastrzeżenia prawa pierwokupu nieruchomości nie wymaga formy aktu notarialnego. W uzasadnieniu podkreślono, że w prawie polskim obowiązuje zasada, zgodnie z którą wymaganie zachowania szczególnej formy czynności prawnej musi wyraźnie wynikać z przepisu ustawy. Nie jest więc dopuszczalne – wbrew odmiennemu stanowisku niektórych przedstawicieli doktryny – kreowanie takiego wymagania w drodze analogicznego stosowania przepisu, odnoszącego się do innych czynności.

Na tle artykułu 178 ust. 1 Konstytucji, który upoważnia sądy do odmowy stosowania aktów podustawowych, niezgodnych z przepisami konstytucyjnymi, Sąd Najwyższy uznał, że **odmowa ta może się odnosić do całego okresu obowiązywania**

tych aktów bez względu na datę stwierdzenia ich niekonstytucyjności przez Trybunał Konstytucyjny oraz datę wejścia w życie orzeczenia Trybunału.

W sprawach z dziedziny prawa spadkowego wyrażono pogląd, że spadkobierca może być uznany za niegodnego dziedziczenia, jeżeli podrobił podpis spadkodawcy pod treścią pisma stwierdzającego treść testamentu ustnego lub skorzystał z takiego pisma.

Istotny walor praktyczny ma także wyjaśnienie, że małżonek osoby, która w całości powołana została do spadku w testamencie ustnym, nie jest „osobą trzecią” w rozumieniu art. 952 § 2 k.c., nie może zatem spisać oświadczenia spadkodawcy.

Instytucja zadatku była przedmiotem orzeczenia, w którym wskazano, że w stosunkach z konsumentem przyjęcie przez sprzedawcę zadatku w znacznej wysokości nie upoważnia do traktowania go jako zaliczki na poczet ceny. Sąd Najwyższy podkreślił, że w warunkach obfitości towarów na rynku, zadatek dyscyplinuje obie strony umowy do jej wykonania, natomiast zaliczka przynosi jednostronną korzyść sprzedawcy i jest formą bezpłatnego kredytowania go przez kupującego. Nie oznacza to, iż wysokość zadatku może być kształtowana zupełnie dowolnie. W razie bowiem ustalenia zadatku rażąco wysokiego, jego zatrzymanie lub żądanie sumy dwukrotnie wyższej, może być uznane za nadużycie prawa.

W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy odniósł się do interpretacji przepisów dotyczących nieważności czynności prawnych (art. 38 i 58 k.c.), wad oświadczenia woli (art. 87 k.c.), przesłanek ustanowienia drogi koniecznej (art. 145 § 1 k.c.) oraz tzw. klauzul generalnych (art. 5 k.c.).

W zakresie problematyki prawa procesowego istotne znaczenie mają rozstrzygnięcia zawierające **wykładnię przepisów dotyczących kasacji.**

Spośród wyrażonych na tym tle poglądów wskazać należy orzeczenie, w którym stwierdzono, że merytoryczne rozpoznanie kasacji na posiedzeniu niejawnym następuje w formie wyroku (art. 393⁸ k.p.c.).

Innej, ważnej kwestii dotyczy wyjaśnienie, że w sytuacji, gdy strona pozwana utraciła zdolność sądową w toku postępowania kasacyjnego i postępowanie z tej

przyczyny zawieszono – Sąd Najwyższy – w razie stwierdzenia braku następcy prawnego tej strony – umarza postępowanie.

W szeregu orzeczeń Sąd Najwyższy rozstrzygał kwestię dopuszczalności lub niedopuszczalność kasacji.

Wśród poglądów wyrażonych na tle prawa do sądu (drogi sądowej) warto odnotować orzeczenie zawierające analizę tego problemu w kontekście konstytucyjnym.

Sąd Najwyższy stwierdził, że zagwarantowane przepisem art. 45 Konstytucji prawo do sądu ma charakter autonomiczny. Oznacza to, że jest prawem podmiotowym obywatela, tworzącym podstawę roszczenia. Stanowi zatem odrębne i niezależne od innych powiązań normatywnych, prawo przysługujące jednostce w stosunku do państwa. W związku z domniemaniem właściwości sądu powszechnego we wszystkich sprawach (art. 177 Konstytucji) – z wyjątkiem ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów – sąd powszechny odrzucając pozew z powodu niedopuszczalności drogi sądowej zobowiązany jest do wskazania sądu właściwego do rozpoznania tej sprawy. Sądem tym, w większości wypadków, będzie Naczelny Sąd Administracyjny. Rzeczą sądu powszechnego jest jednak wyjaśnienie w każdym konkretnym przypadku, podstawy prawnej właściwości sądu administracyjnego. Tylko bowiem wówczas konstytucyjne prawo do sądu zostanie w sposób konkretny i poddający się kontroli, określone i zapewnione. Także wówczas skonkretyzuje się ewentualny spór kompetencyjny.

Na marginesie tej sprawy Sąd Najwyższy zaapelował do ustawodawcy, aby – respektując stan prawny wynikający z art. 45 ust. 1 i art. 177 Konstytucji – unormował postępowanie w sprawach należących do sądu powszechnego, które nie mieszczą się ani w definicji art. 1 k.p.c. ani też nie toczą się według przepisów kodeksu postępowania karnego (art. 1 k.p.k.).

Prawa do kontroli sądowej (art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji) dotyczy wyjaśnienia, że jeżeli sąd drugiej instancji stwierdzi, iż wstąpienie zainteresowanego do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym (art. 510 § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c.) spowoduje pozbawienia go prawa do zaskarżenia orzeczenia, powinien

uchylić zaskarżone postanowienie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do polubownego rozpoznania. Stwierdzenie to nie narusza ograniczeń kasatoryjnych sądu drugiej instancji, przewidzianych art. 368 § 4 k.p.c., gdyż w takiej sytuacji pierwszeństwo mają argumenty wypływające wprost z Konstytucji (art. 8 ust. 2 Konstytucji).

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że **prawo do kontroli sądowej**, podobnie jak prawo do sądu, ma na gruncie Konstytucji charakter autonomiczny. Nie chodzi więc tylko o formalne istnienie w danej sprawie dwóch instancji sądowych oraz ustanowienie powszechnie dostępnego środka odwoławczego, lecz o realne zagwarantowanie każdemu możliwości skorzystania z tego środka, przeniesienia sprawy do wyższej instancji i przeprowadzenia merytorycznej kontroli wydanego orzeczenia.

Spośród orzeczeń odnoszących się do ogólnej problematyki procesowej warto odnotować wskazanie, że niedopuszczalność jednoczesnego uwzględnienia zażalenia i wniosku o przywrócenie terminu wynika nie tylko z konkurencyjności zawartych w nich twierdzeń, zmierzających do wywołania przeciwstawnych skutków procesowych, ale i ze sprzeczności wewnętrznej ich podstaw.

Na tle **wykładni przepisów ustawy z 1997 r. o partiach politycznych** Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wykreślenie partii politycznej z ewidencji i postawienie jej w stan likwidacji nie może nastąpić bez podjęcia postępowania naprawczego, zastosowanego analogicznie do przepisów o wpis do ewidencji tych partii.

Innej kwestii procesowej dotyczy wypowiedź, że rozstrzygnięcie o tym, czy wyrok sądu polubownego uchybia praworządności lub zasadom współżycia społecznego wymaga dokonania oceny uwzględniającej konstytucyjne zasady państwa prawa oraz skonkretyzowane zasady współżycia społecznego.

Ze względu na występujące w praktyce trudności związane z interpretacją przepisów procesowych dotyczących właściwej **reprezentacji Skarbu Państwa** – istotne jest wyjaśnienie, kto w sprawach o zwrot równowartości mienia (art. 10 tzw. ustawy rehabilitacyjnej z dnia 23 lutego 1991 r.) reprezentuje Skarb Państwa.

2/ Spośród nowych zagadnień prawnych, które pojawiły się w działalności uchwałodawczej Sądu Najwyższego z zakresu prawa pracy, wymienić należy **problematykę grupowej organizacji pracy**.

W uchwale poświęconej tej kwestii Sąd Najwyższy uznał, że pracodawca, u którego nie działa zakładowa organizacja związkowa może wprowadzić regulamin grupowej organizacji pracy, określonej w art. 295¹ § 1 Kodeksu pracy.

W uzasadnieniu podkreślono, że regulamin taki jest źródłem prawa pracy w rozumieniu art. 9 § 1 k.p. Taki status prawny mają również inne regulaminy – pracy, wynagradzania, przyznawania świadczeń z zakładowego funduszu świadczeń społecznych, co do których przepisy prawa pracy dopuszczają podejmowanie samodzielnych działań przez pracodawcę, bez udziału związków zawodowych. Zdaniem Sądu Najwyższego nie można uzależnić funkcjonowania konstrukcji prawnych, wymagających współdziałania ze związkami zawodowymi, od utworzenia związku zawodowego, którego założenie nie jest obligatoryjne. Nie mając wpływu na utworzenie zakładowej organizacji związkowej pracodawca nie może ponosić ujemnych konsekwencji w zakresie wykorzystania przewidzianych prawem form organizacji pracy.

Istotne znaczenie dla praktyki stosowania prawa ma wypowiedź Sądu Najwyższego zawarta w uchwale poświęconej wykładni przepisów ustawy z 1993 r. **o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy**.

Wskazano w niej, że obowiązek wypłaty świadczenia z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych powstaje niezwłocznie po stwierdzeniu, że wniosek o wypłatę tych świadczeń obejmuje roszczenie podlegające zaspokojeniu ze środków Funduszu. Sąd Najwyższy podkreślił, że żaden z przepisów ustawy nie uzależnia wypłaty niezaspokojonych roszczeń od uprzedniego wszczęcia postępowania przeciwko niewypłacalnemu pracodawcy i przedłożenia prawomocnego orzeczenia sądu, zasądzającego dochodzone należności.

Inny ważny problem podjęto w uchwale wydanej na tle wątpliwości dotyczących wykładni art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. **o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu**. Odnosząc się do tej kwestii Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w okresie obowiązywania tego przepisu pracownikowi przysługiwało roszczenie

przeciwko pracodawcy, o ustalenie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, dla potrzeb uzyskania zasiłku emerytalnego.

Istotny walor społeczny i jurydyczny ma uchwała, w której wyrażono pogląd, że dopuszczalne jest orzekanie o uchyleniu kary porządkowej, która w toku postępowania sądowego uznana została za niebyłą z mocy samego prawa.

Sąd Najwyższy przyjął, że uznanie kary porządkowej za niebyłą, nie wyklucza możliwości powoływania się na okoliczności stanowiące podstawę jej wymierzenia, przy ocenie wykonywania obowiązków pracowniczych, które stanowiąc mogą podstawę wypowiedzenia umowy o pracę. Powołując konstytucyjną zasadę obywatelskiego prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji), Sąd Najwyższy stwierdził, że pracownik może domagać się wydania orzeczenia o uchyleniu z mocą wsteczną kary porządkowej, która została uznana za niebyłą z upływem roku nienagannej pracy.

W dwóch uchwałach rozstrzygnięto kontrowersyjne zagadnienie z zakresu prawa procesowego.

W pierwszej z nich uznano, że sprawę, w której twórca dochodzi wynagrodzenia za korzystanie z jego wynalazku, rozpoznaje sąd okręgowy w składzie jednego sędziego (art. 47 § 3 k.p.c. w związku z art. 294 ust. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej).

W drugiej – rozważono **procesowe aspekty upadłości pracodawcy i wpływ tego zdarzenia na stosunki pracy** wyjaśniając, że ogłoszenie upadłości pracodawcy nie powoduje konieczności zawieszenia postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. wówczas, gdy przedmiotem sporu jest wyłącznie roszczenie o przywrócenie do pracy.

Problemy występujące na tle rozwiązania umowy o pracę rozstrzygnięto w uchwale, dotyczącej wykładni przepisów ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw.

Odnosząc się do tego zagadnienia Sąd Najwyższy stwierdził, że rozwiązanie stosunku pracy na podstawie art. 10 tej ustawy, z przyczyn dotyczących zakładu pracy

(art. 1 ust. 1), nie traci charakteru indywidualnego przez fakt, że w okresie wypowiedzenia pracodawca rozpoczął zwolnienia grupowe.

W części motywacyjnej uchwały wyjaśniono przesłanki zwolnień grupowych, różnice między zwolnieniem grupowym i indywidualnym oraz wskazano kiedy wypowiedzenie dokonane z przyczyn określonych w tej ustawie ma charakter indywidualny.

W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu kasacyjnym dominowała **problematyka przywrócenia do pracy** oraz **uznania wypowiedzenia za bezskuteczne**. W pozostałych sprawach dochodzących roszczeń z tytułu wynagrodzenia za pracę, odprawy, nagrody jubileuszowej. Znaczącą pozycję stanowiły **sprawy o zawarcie umowy o nieodpłatne nabycie akcji**.

Fakt wykreślenia przez ustawodawcę prawa do pracy z tekstu Konstytucji RP i z kodeksu pracy znalazł odbicie w orzecznictwie Sądu Najwyższego w postaci zliberalizowania oceny „uzasadnionego i nieuzasadnionego” wypowiedzenia umowy o pracę, szerokiego wykładania pojęcia „niemożliwości i niecelowości przywrócenia do pracy pracownika” (i zasądzania w miejsce przywrócenia – odszkodowania), a także odmawiania – w określonych przypadkach – ochrony osobom korzystającym ze wzmocnionej stabilizacji stosunku pracy. Ten kierunek rozstrzygnięć związany jest z tezą, że wypowiedzenie umowy o pracę przez pracodawcę jest zwykłym sposobem rozwiązania stosunku pracy. Jednocześnie bardziej rygorystycznie traktowano rozwiązywanie umów o pracę bez wypowiedzenia.

Spośród wyrażonych na tym tle poglądów na uwagę zasługuje wyrok, w którym Sąd Najwyższy uznał, że sytuacja ekonomiczna pracodawcy powodująca konieczność zmniejszenia stanu zatrudnienia może przemawiać przeciwko celowości przywrócenia do pracy pracownika, któremu wypowiedziano umowę o pracę z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw.

W innym orzeczeniu wskazano, że faktyczne zaprzestanie działalności przez pracodawcę wyrażające się zlikwidowaniem „z dnia na dzień” zakładu pracy może

być w konkretnych okolicznościach traktowane jako zachowanie świadczące o woli zakończenia (zerwania) stosunku pracy (art. 60 k.c. w związku z art. 300 k.p.). Zachowanie takie powinno być w zasadzie kwalifikowane jako zmierzające do bezprawnego wypowiedzenia stosunku pracy, powstałego zarówno z umowy na czas nie określony, jak też z umów terminowych.

W wielu orzeczeniach z zakresu rozwiązywania stosunków pracy Sąd Najwyższy zajmował się **konstrukcją nadużycia prawa** (art. 8 k.p.) jako instrumentu korygowania rozstrzygnięć budzących wątpliwości w konkretnych sprawach.

Ilustracją tej linii wykładni jest m. in. sprawa, w której stwierdzono, że zmniejszenie wysokości wynagrodzenia za pracę, zmierzające do likwidacji nieuzasadnionej warunkami pracy dysproporcji w płacach, nie może być uznane za nadużycie prawa (art. 8 k.p.).

Na tle wypowiedzenia stosunku pracy przez pracodawcę w związku z odwołaniem pracownika ze składu zarządu spółki z o.o., spowodowanym rezygnacją z tego członkostwa wskazano, że wypowiedzenie takie może być traktowane jako równoważnik rozwiązania stosunku pracy przez pracownika i w szczególnych okolicznościach sprawy uzasadniać tezę, że zasądzenie pracownikowi wynagrodzenia za przedłużony okres wypowiedzenia byłoby sprzeczne z art. 8 k.p.

Na uwagę zasługuje także wyrok, w którym wyrażono pogląd, że syndyk masy upadłości jest z mocy art. 3 k.p. organem zarządzającym pracodawcy i podmiotem uprawnionym do dokonywania czynności w sprawach pracowniczych. Umowne przedłużanie ustawowych okresów wypowiedzenia nie może być sprzeczna ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego.

Spośród innych wypowiedzi warto odnotować **orzeczenie dotyczące zatrudnienia sportowca-cudzoziemca**. W sprawie tej Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na konieczność rozważenia – w kontekście art. 65 k.c. w związku z art. 300 k.p. – czy jednostronne i natychmiastowe pozbycie się zagranicznego pracownika było oparte na cywilizowanych zwyczajach panujących w środowisku sportu zawodowego, czyli takich, które mają walor prawny, cywilizacyjnie ukształtowanych „dobrych obyca-

jów” prawa pracy. **Klauzula dobrych obyczajów** wprowadzona do rozważań w tej sprawie, jest pewną nowością w stosowaniu klauzul generalnych w prawie pracy i stanowić może ważny przyczynek do toczącej się dyskusji o potrzebie zmian treści art. 5 k.c. (art. 8 k.p.).

W sprawach dotyczących roszczeń działaczy związkowych, powołujących się na ochronę, przewidzianą w art. 32 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, Sąd Najwyższy stwierdził m. in., że **ochrona trwałości stosunku pracy działacza związkowego** (członka zakładowej komisji rewizyjnej) nie wyłącza sankcjonowania rażącego naruszenia dyscypliny pracy.

W innym orzeczeniu wskazano, że pracodawca, który wiedząc o wyborze pracownika w poczet organów zakładowej organizacji związkowej nie występuje o zgodę tej organizacji (art. 32 ust. 1 ustawy) na rozwiązanie z nim umowy o pracę, nie może powoływać się na naruszenie art. 8 k.p. polegające na przywróceniu do pracy tego pracownika.

Wykładając przepisy ustawy o związkach zawodowych Sąd Najwyższy wyjaśnił, że międzyzakładową organizacją związkową w rozumieniu art. 34 tej ustawy jest tylko taka struktura NSZZ „Solidarność”, która zakresem swego działania obejmuje całe przedsiębiorstwo i co najmniej dwóch pracodawców.

Odrębną grupę spraw stanowiły spory pracowników aparatu publicznego, w tym także podlegających ustawie o pracownikach samorządowych.

Rozważając powstające na tym tle problemy Sąd Najwyższy wskazał m. in., że przewidziane w art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym **ochrona trwałości stosunku pracy radnego** nie ma zastosowania w razie rozwiązania stosunku pracy w ramach zwolnień grupowych, z przyczyn dotyczących zakładu pracy (art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r.).

Inne zagadnienie z tego zakresu wyjaśniono w wyroku, według którego pracownikowi samorządowemu, który po upływie kadencji nie zgłosił powrotu do pracy u pracodawcy, gdzie korzystał z urlopu bezpłatnego udzielonego na czas pełnienia funkcji z wyboru, nie przysługuje odprawa z tytułu nabycia prawa do renty po wygaśnięciu mandatu.

Zwraca uwagę duża liczba sporów (45 spraw) dotyczących **stosunków pracy nauczycieli**. Karta Nauczyciela jest przykładem wyjątkowej niestabilności stanu prawnego, rzutującej na sytuację bardzo licznej grupy pracowników.

Niestabilność legislacji dotknęła też inną grupę zawodową – zatrudnionych górników.

W orzeczeniach z tego zakresu wskazywano m. in. na potrzebę wykładania przepisów w sposób minimalizujący negatywne dla pracowników skutki wynikające z rygoryzmu przyjętych rozwiązań, eliminujących trwałość lub ochronę stosunków pracy.

Na tle problemów występujących w tych sprawach Sąd Najwyższy uznał m. in., że zmiana zasad udzielania tzw. urlopów górniczych po wejściu w życie ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych, nie może rzutować na sytuację pracowników, którym już udzielono urlopów.

W okresie sprawozdawczym rozpoznawano wiele spraw dotyczących wynagrodzeń górników Kopalni Węgla Kamiennego „Nowa Ruda”, w związku ze sporem na tle zakresu obowiązywania w tej Kopalni Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy. Sprawy te obrazują wyjątkowo trudną sytuację gospodarczą i społeczną w tym sektorze gospodarki.

W warunkach restrukturyzacji gospodarki rynkowej zjawiskiem nieuchronnym są stosunkowo częste zmiany organizacyjne podmiotów gospodarujących, ich kłopoty majątkowe, a także przypadki ich likwidacji lub upadłości.

Procesy te znajdowały odbicie w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwłaszcza na tle regulacji kodeksu pracy (art. 23¹ k.p.) oraz przepisów ustaw: o zwolnieniach grupowych, o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy oraz o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

W sprawach pracowniczych wiele trudności wywołuje problematyka przekształceń po stronie pracodawcy na tle przepisu art. 23¹ k.p.

W orzeczeniach z tego zakresu wyjaśniono m. in., że dotychczasowy pracodawca nie odpowiada za zobowiązania nowego pracodawcy, powstałe po przejęciu zakładu pracy lub jego części (art. 23¹ § 2 k.p.).

Wskazano także, iż niewykonanie przez dotychczasowego pracodawcę obowiązku udzielenia informacji o przejęciu zakładu pracy przez innego pracodawcę i wynikających stąd skutkach w stosunkach pracy (art. 23¹ § 3 k.p.) nie ma wpływu na fakt przejęcia zakładu pracy lub jego części.

Spośród nowych, istotnych wypowiedzi dotyczących kadry kierowniczej, w tym zwłaszcza kadry zarządzającej przedsiębiorstwami państwowymi, na uwagę zasługuje wyjaśnienie, że dyrektor przedsiębiorstwa państwowego podejmując działania zmierzające do wystąpienia z wnioskiem o przeprowadzenie prywatyzacji bezpośredniej, nie jest związany wytycznymi, ograniczeniami czy oczekiwaniami organu założycielskiego.

Dopuszczenie się rażącego naruszenia prawa może stanowić podstawę do odwołania dyrektora przedsiębiorstwa (równoznacznego z rozwiązaniem niezwłocznym art. 70 § 3 k.p.) tylko wtedy, gdy wyczerpuje jednocześnie znamiona ciężkiego naruszenia obowiązków pracowniczych (art. 52 § 1 k.p.). Ocena prawidłowości tego odwołania powinna być dokonywana w granicach przyczyn, wskazanych w odwołaniu (art. 30 § 4 k.p. w związku z art. 69 k.p.).

Społeczny wymiar przepisów z zakresu prawa pracy uzasadniał potrzebę wypowiedzi Sądu Najwyższego dotyczących **zakazu konkurencji**.

Na tle tej problematyki warto odnotować sprawę, w której Sąd Najwyższy odniósł się do zakazu konkurencji zarówno po ustaniu stosunku pracy, jak i w czasie jego trwania. Wyjaśnił mianowicie, że w przeciwieństwie do klauzuli konkurencyjnej (umowy przewidującej zakaz działalności konkurencyjnej po ustaniu stosunku pracy) umowa o zakazie konkurencji w czasie trwania stosunku pracy może być zarówno umową dwustronnie, jak i jednostronnie zobowiązującą (czyli również nie obejmującą prawa pracownika do odszkodowania za powstrzymanie się od aktywności konkurencyjnej).

Istotny walor praktyczny ma orzeczenie, w którym dokonano porównania i rozgraniczenia zakresu obowiązywania tego zakazu w kodeksie pracy, z regulacją przewidzianą w ustawie z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej.

W kilku sprawach Sąd Najwyższy ustosunkował się do **zasady równego traktowania pracowników i zakazu ich dyskryminacji**.

W orzeczeniach z tego zakresu wskazano m. in., że zasada ta dotyczy również nagród jubileuszowych, których kryteria przyznawania są określone obiektywnie. Ewentualne zróżnicowanie w przepisach płacowych sytuacji pracowników w zakresie prawa do tej nagrody musi być racjonalne.

W innej sprawie podkreślono, iż przesłanką dopuszczalności różnicowania praw pracowników jest niejednakowe wypełnianie takich samych obowiązków, które pozwala na przyznanie pracownikom zajmującym takie same stanowiska, wynagrodzenia w różnej wysokości. W takiej sytuacji nie dochodzi do naruszenia zakazu dyskryminacji, rozumianej jako niedopuszczalne różnicowanie sytuacji prawnej pracowników według negatywnie ocenianych kryteriów.

Przejawu nierówności i dyskryminacji nie stanowi odmienne traktowanie pracowników usytuowanych na różnych szczeblach hierarchicznej struktury przedsiębiorstwa.

Spośród innych poglądów, istotne znaczenie mają dwa **orzeczenia odnoszące się do postępowania w sprawie wyrażenia zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego po ukończeniu 65 roku życia**.

Sąd Najwyższy stwierdził, że w postępowaniu z odwołania od uchwały Krajowej Rady Sądownictwa w sprawach wyrażenia zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego, nie ma zastosowania przepis art. 393 § 1 i 2 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy nie może odmówić przyjęcia odwołania do rozpoznania. W postępowaniu tym nie jest dopuszczalne powoływanie nowych faktów i dowodów, a Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę wydania zaskarżonej uchwały (art. 393¹¹ § 2 k.p.c. w związku z art. 13 ust. 6 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa).

W uzasadnieniu orzeczenia wskazano, że jako regułę należy traktować przejście sędziego w stan spoczynku z dniem ukończenia przez niego 65 roku życia. Możliwość dalszego pozostawania na stanowisku sędziego, jako odstępstwo od tej reguły, winna być traktowana jako wyjątek, uzasadniony szczególnymi przyczynami leżącymi bądź to po jego stronie, bądź też mającymi oparcie w interesie służby. Krajowa Rada Sądownictwa jako organ konstytucyjny, stojący na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów (art. 186 i 187 Konstytucji RP) uprawniona jest do samodzielnego ustalania kryteriów podejmowania decyzji o charakterze autonomicznym. Uchwała KRS w tym przedmiocie, podlega kontroli Sądu Najwyższego jedynie pod względem jej zgodności z prawem.

W drugim orzeczeniu wyjaśniono, że w postępowaniu przed Krajową Radą Sądownictwa w sprawach o wyrażenie zgody na dalsze zajmowanie stanowiska sędziego nie stosuje się przepisów kodeksu postępowania administracyjnego (art. 12 ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa) Sąd Najwyższy rozpatrując odwołanie od odmownej uchwały w tym przedmiocie, nie może wyrazić zgody na dalsze zajmowanie stanowiska przez sędziego.

Znaczącą pozycję stanowiły sprawy dotyczące **prywatyzacji i komercjalizacji zakładów pracy**, wnoszone przez pracowników żądających zawarcia umowy o nieodpłatne nabycie akcji, odszkodowania z powodu ich nieotrzymania lub ustalenia stażu pracy w związku z podziałem pracowników na grupy uprawnionych do otrzymania akcji.

W orzecznictwie z tego zakresu Sąd Najwyższy reprezentował stanowisko, wedle którego pracownik ma interes prawny w ustalaniu istnienia stosunku prawnego (oznaczonego stażu pracy) kształtującego jego pozycję w sferze uprawnień do nieodpłatnego nabycia akcji posiadanych w spółce (będącej pracodawcą) przez Skarb Państwa.

W innej sprawie wyrażono pogląd, że pracownik nie może realizować prawa do nieodpłatnego nabycia akcji, jeżeli nie rozpoczął się proces zbywania akcji na zasadach ogólnych.

Skomplikowane zagadnienia prawne występowały na tle **prywatyzacji banku państwowego**. W umowie pomiędzy Ministrem Skarbu Państwa a Spółką Bank Polska Kasa Opieki rozszerzono bowiem – poza zakres przewidziany ustawą – krąg osób uprawnionych do nabycia akcji, przez zaliczenie do wymaganego stażu – okresów zatrudnienia w odpowiedniej jednostce organizacyjnej Narodowego Banku Polskiego, z której utworzono bank państwowy, przekształcony następnie w spółkę akcyjną Skarbu Państwa.

Ponieważ w ocenie Sądu Najwyższego rozszerzenie takie wymagało szczególnego upoważnienia Ministra Skarbu Państwa, a analogiczny problem wystąpił w czterech kolejnych sprawach, zagadnienie to przedstawiono powiększonemu składowi Sądu Najwyższego w celu rozstrzygnięcia, czy umowa taka mogła zmienić (poszerzyć) definicję lub ustawowe zasady ustalania okresów zatrudnienia uwzględnianych przy nieodpłatnym zbywaniu akcji.

W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy odniósł się do **problematyki źródeł prawa pracy** w rozumieniu art. 9 k.p. Wypowiedzi te mają szczególną wagę ze względu na znaczenie tego przepisu dla całego prawa pracy, kształtowania spójnego systemu ochrony praw i obowiązków pracowniczych, a także nowego modelu tego prawa.

W orzecznictwie z tego zakresu przyjmuje się, że w katalogu źródeł prawa pracy mieszczą się także akty tzw. prawa autonomicznego (układy zbiorowe pracy, porozumienia zbiorowe, regulaminy pracy, regulaminy wynagradzania i inne regulaminy). Oznacza to, że akty te mają charakter normatywny.

Spośród wymienionych poglądów na uwagę zasługuje wyrok, wedle którego pracodawca, wprowadzając określone świadczenie, nie przewidziane przepisami prawa pracy, może samodzielnie, w sposób autonomiczny ukształtować zbieg świadczenia z innymi świadczeniami wynikającymi z układu zbiorowego pracy lub z innych przepisów prawa pracy. Postanowienia aktu zakładowego o takim zbiegu stanowią element układu warunkującego prawo do świadczenia. Jego moc prawna podlega ocenie z punktu widzenia zgodności z przepisem art. 9 k.p. oraz przepisami tego kodeksu o zakazie dyskryminacji.

Wskazano także, iż postanowienia układu zbiorowego pracy, odsyłające do przepisów zarządzenia z dnia 23 listopada 1989 r. w sprawie ustalenia okresów pracy i innych okresów uprawniających do nagrody jubileuszowej, stanowią samodzielną podstawę do stosowania tego aktu. Przewidziane w zarządzeniu zasady ustalania tych okresów mogą być – z mocy tego odesłania – stosowane do pracowników objętych tym układem, mimo utraty mocy obowiązującej zarządzenia.

W sprawach administracyjnych istotne znaczenie dla ujednolicenia wykładni prawa miały **uchwały z zakresu prawa podatkowego**.

Szerokie rozważanie nad zasadami autonomii prawa oraz jednością systemu prawnego zawiera uchwała siedmiu sędziów SN wydana na tle przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych.

Wyjaśniono w niej, że podziemne wyrobisko górnicze nie jest „nieruchomością” w rozumieniu przepisów tej ustawy i w związku z tym nie podlega podatkowi od nieruchomości. Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że pojęcie to powinno być interpretowane zgodnie z definicją ustawową zawartą w art. 46 k.c.

Nie mniej istotny problem rozstrzygnięto w uchwale składu siedmiu sędziów, dotyczącej opodatkowania dochodu uzyskiwanego przez fundację na rynku kapitałowym. Odnosząc się do tej kwestii Sąd Najwyższy stwierdził, że dochód fundacji, której celem jest wspieranie działalności naukowej, nie podlega opodatkowaniu w części wykorzystanej na lokatę kapitału przez nabycie papierów wartościowych (art. 17 ust. 1 pkt 4 w związku z art. 17 ust. 1a pkt 2 i ust. 1 b ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych).

Przedmiotem kolejnej, ważnej wypowiedzi Sądu Najwyższego w składzie powiększonym była problematyka prawa do zwrotu różnicy podatku należnego po zakończeniu działalności uzasadniającej pobieranie podatku VAT.

Szereg spornych zagadnień z zakresu prawa podatkowego wyjaśniono na tle rozpoznawania rewizji nadzwyczajnych od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Istotne znaczenie ze względu na praktykę podatkową i interesy podatników mają wyjaśnienia dotyczące interpretacji przepisów ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych oraz Ordynacji podatkowej.

Rozważając status zaliczek na podatek dochodowy w systemie prawa podatkowego Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że nie wpłacona w terminie zaliczka na podatek dochodowy od osób fizycznych jest zaległością podatkową, od której pobiera się odsetki za zwłokę (art. 19 ust. 2 w związku z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia o zobowiązaniach podatkowych).

Inny aspekt tego problemu zawiera orzeczenie, w którym uznano, że organ podatkowy może zwolnić podatnika – na jego wniosek – z obowiązku wpłacania zaliczek na podatek, jeżeli ich pobranie zagraża ważnym interesom podatnika a w szczególności jego egzystencji (art. 22 § 2 pkt 2 lit. „a” Ordynacji podatkowej).

Spośród poglądów wyrażonych na tle **prawa celnego** warto odnotować wyrok, w którym stwierdzono, że w przepisach tego prawa brak podstaw do żądania zmiany ostatecznej decyzji w odprawie celnej czasowej, wyznaczającej termin powrotnego przywozu towarów. Strona może domagać się zmiany takiej decyzji na podstawie art. 155 k.p.a. z tym, że organ celny jest obowiązany ocenić, czy zmianie takiej nie sprzeciwiają się przepisy szczególne, w art. 68 Kodeksu celnego.

W kilku orzeczeniach Sąd Najwyższy zajmował się **problematyką uprawnień kombatanckich** w świetle ustawy z dnia 14 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego.

Na tle zagadnień występujących w tych sprawach Sąd Najwyższy uznał, że decyzja byłego Zarządu Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, której treść jest sprzeczna z dokumentami przedłożonymi z wnioskiem o przyjęcie do tego związku, nie może stanowić wyłącznej podstawy pozbawienia uprawnień kombatanckich.

W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że generalną zasadą ustanowioną w tej ustawie jest zachowanie uprawnień kombatanckich osób, które uzyskały je na podstawie przepisów dotychczasowych. Dotyczy to w szczególności żołnierzy z poboru, którzy pełnili służbę w Wojsku Polskim w okresie od 10 maja 1945 r. do 30

czerwca 1947 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że intencją ustawodawcy było zachowanie przez tych żołnierzy statusu kombatantha, w sytuacji gdy służba ta nie stanowiła wyłącznej podstawy przyznania uprawnień kombatanckich.

W innych orzeczeniach z tego zakresu wyjaśniono m. in., że postępowanie w sprawie uprawnień kombatanckich może być prowadzone także po śmierci osoby, której dotyczy. Stroną postępowania weryfikacyjnego jest wówczas współmałżonek, który uzyskał po zmarłym uprawnienia kombatanckie lub złożył wniosek o ich przyznanie.

Wskazano także, że wniosek o przywrócenie uprawnień kombatanckich w sprawie zakończonej ostateczną decyzją o pozbawieniu tych uprawnień, nie wymaga wznowienia postępowania. Znowelizowane przepisy tej ustawy przewidują bowiem szczególny tryb weryfikacji stosunków prawnych ukształtowanych na podstawie ostatecznych decyzji.

Istotne znaczenie dla praktyki organów administracyjnych ma wyjaśnienie, że wywłaszczenie nieruchomości na potrzeby budowy autostrad jest dopuszczalne wówczas, gdy jest dokonywane na uzasadnione cele publiczne, za słusznym odszkodowaniem. Odszkodowanie to ustala się według stanu nieruchomości w dniu wydania decyzji o lokalizacji autostrady, ale według wartości rynkowej tej nieruchomości z dnia wydania decyzji o wywłaszczeniu (art. 130 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami).

Spośród poglądów wyrażonych na tle postępowania sądowo-administracyjnego warto odnotować orzeczenie dotyczące dopuszczalności skargi do Naczelnego Sądu Administracyjnego, w którym uznano, że legitymacja prawna do wniesienia takiej skargi przysługuje miastu na prawach powiatu.

Ważne ustalenia interpretacyjne zawierają orzeczenia dotyczące podziału kompetencji między organami władzy publicznej oraz wskazanie, że decyzja stwierdzająca utratę statusu zakładu pracy chronionej wywołuje skutek *ex tunc*, od dnia w którym pracodawca przestał spełniać warunki ustawowe, wymagane dla takiego zakładu.

Wykładni przepisów procesowych dotyczy także wyjaśnienie, że w postępowaniu z rewizji nadzwyczajnej niemożliwe jest wstrzymanie wykonalności zaskarżonego wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego, a tym bardziej poprzedzających ten wyrok decyzji organów administracji.

W zakresie problematyki ustrojowej wymienić należy poglądy wyrażone w **sprawach ze skarg komitetów wyborczych na uchwały Państwowej Komisji Wyborczej** w związku z wyborami do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 września 2001 r.

Spośród wypowiedzi Sądu Najwyższego odnoszących się do interpretacji przepisów prawa wyborczego na uwagę zasługuje orzeczenie, w którym rozważono zagadnienie sposobu przekazywania środków finansowych przez osoby fizyczne – komitetom wyborczym. Odnosząc się do tej kwestii Sąd Najwyższy uznał, że gotówkowa wpłata darowizny przez osobę fizyczną, przekazem pocztowym, na rachunek bankowy komitetu wyborczego, nie jest prawnie dopuszczalną formą wpłacania środków finansowych. Niedopuszczalnym sposobem finansowania kampanii wyborczej jest również zaciąganie pozabankowych pożyczek.

Wskazano także, iż ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. – Ordynacja Wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych nakazują utworzenie **oddzielnych rachunków bankowych** – dla gromadzenia środków finansowych funduszu wyborczego partii, z przeznaczeniem na finansowanie wyborów oraz komitetu wyborczego.

Istotne jest wyjaśnienie, że każde przekroczenie ustawowego limitu wpłat od osób fizycznych na rzecz partii politycznej, z wyłączeniem składek członkowskich, powoduje odrzucenie sprawozdania partii o źródłach pozyskania środków finansowych przez Państwową Komisję Wyborczą.

Ogółem Sąd Najwyższy rozpoznał 25 skarg komitetów wyborczych na uchwały Państwowej Komisji Wyborczej, odrzucające sprawozdania wyborcze (finansowe) tych komitetów. W 24 sprawach skargi te oddalono, w 1 – odrzucono.

W okresie sprawozdawczym rozpoznano także 5 spraw – na podstawie ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw – ze skarg komitetów wyborczych na uchwały Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu.

W 2 sprawach uznano skargi za zasadne i uchylono zaskarżone uchwały, w 1 – oddalono, a w 2 – odrzucono.

Na tle problemów występujących w tych sprawach Sąd Najwyższy stwierdził, że utworzenie komitetu wyborczego wyborców, przed dniem ogłoszenia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów o zarządzeniu wyborów, nie jest to sprzeczne z Ordynacją wyborczą i nie uzasadnia odmowy przyjęcia przez Państwową Komisję Wyborczą zawiadomienia o utworzeniu takiego komitetu.

Podkreślono także, iż jedyną podstawą upoważniającą Sąd Najwyższy do rozpoznania skargi w sprawie dotyczącej komitetu wyborczego jest art. 64 h ust. 3 Ordynacji wyborczej. Sprawa rozwiązania komitetu wyborczego nie mieści się w dyspozycji tego przepisu. Czynności organów wyborczych w tym zakresie nie zostały poddane nadzorowi Sądu Najwyższego.

Wiele nowych, istotnych zagadnień podjęto w orzecznictwie z zakresu **ubezpieczeń społecznych**.

Spośród poglądów prawnych wyrażonych na tle wykładni przepisów ustawy z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, na uwagę zasługuje precedensowa uchwała, dotycząca rodzaju **stosunku prawnego łączącego ubezpieczonego z Kasą Chorych**.

Wyjaśniono w niej, że osoba ubezpieczona, która na żądanie szpitala posiadającego umowę z Regionalną Kasą Chorych, zakupiła indywidualnie materiał medyczny, przysługujący bezpłatnie – w myśl art. 36 tej ustawy – może dochodzić od Regionalnej Kasy Chorych zrekompensowania kosztów tego materiału.

Sąd Najwyższy uznał, że odpowiedzialność Kasy Chorych, w razie niezapewnienia osobie podlegającej ubezpieczeniu zdrowotnemu realizacji prawa do określonego świadczenia zdrowotnego, w granicach wskazanych w ustawie, jest odpowie-

działalnością ubezpieczyciela. Obowiązkowi opłacania składki przez ubezpieczonego odpowiada prawo żądania świadczeń od ubezpieczyciela, na warunkach i w zakresie, ustalonym w ustawie lub w umowie. Jeżeli Kasa nie spełnia tego obowiązku, wymuszając na ubezpieczonym ponoszenie kosztów wykraczających poza przewidziane ramy odpłatności, to prawo do uzyskania bezpłatnego świadczenia zdrowotnego przekształca się w roszczenie o zwrot poniesionego wydatku.

Nowe istotne zagadnienie prawne na tle reformowania systemu ubezpieczeń społecznych rozstrzygnięto w uchwale, według której sędzia Naczelnego Sądu Administracyjnego ma prawo do jednorazowego odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu, wywołanego wypadkiem w drodze do pracy. Odszkodowanie to przysługuje od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

W uzasadnieniu tej uchwały podkreślono m. in., że zwolnienie wynagrodzeń sędziów z obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne (art. 91 § 9 u.s.p.) nie może uzasadniać pozbawienia ich uprawnień ze sfery ubezpieczeń społecznych, których nie gwarantują im pragmatyki służbowe. Odmienne stanowisko nie tylko pozostawałoby w sprzeczności z art. 41 ust. 1 i 4 ustawy wypadkowej, ale ponadto stanowiłoby nieuzasadnioną dyskryminację tej grupy zawodowej, naruszając konstytucyjną zasadę równego traktowania obywateli (art. 32 Konstytucji RP) w zakresie prawa do zabezpieczenia społecznego (art. 67 ust. 1 Konstytucji).

Szereg wątpliwości w praktyce stosowania prawa wywołują przepisy ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Odnosząc się do wykładni tych przepisów na tle **prawa do zasiłku chorobowego** Sąd Najwyższy uznał, że pracownik, który w ostatnim miesiącu zatrudnienia przebywał na urlopie bezpłatnym a niezdolnym do pracy stał się przed upływem 14 dni od ustania stosunku pracy, nie nabywa prawa do zasiłku chorobowego (art. 7 pkt 1 ustawy). Sąd Najwyższy podkreślił, że ubezpieczony nie uzyskuje prawa do zasiłku chorobowego w sytuacji, gdy ustanie zatrudnienia nastąpiło po urlopie bezpłatnym, gdyż nie może nabyć więcej praw, niż przysługiwało mu w czasie zatrudnienia.

Problematyki tej ustawy dotyczy także uchwała, w której wyjaśniono, że do okresów ubezpieczenia, określonych w art. 4 ust. 1 ustawy, włącza się okres poprzedniego ubezpieczenia społecznego rolników.

Spośród innych, ważnych wypowiedzi Sądu Najwyższego dotyczących kontrowersyjnych zagadnień prawnych wyróżnić należy uchwały poświęcone zagadnieniom rent i emerytur.

Wyjaśniono w nich m. in., że zawodowa służba wojskowa, odbywana przez repatrianta w armiach byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i Kazachstanu w okresie od dnia 22 listopada 1968 r. do dnia 18 sierpnia 1997 r. nie jest „służbą w armii sojuszniczej” w rozumieniu art. 13 ust. 1 pkt 1b ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin.

Istotne są także poglądy wyrażone na tle **prawa do wcześniejszej emerytury** osoby, sprawującej stałą opiekę nad dzieckiem – na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki.

Sąd Najwyższy stwierdził, że osoba, która spełniała wszystkie warunki do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie tych przepisów, a jednak uprawnień tych nie uzyskała na skutek błędnej decyzji organu rentowego, może skutecznie ubiegać się o to prawo, mimo że dziecko zmarło w toku postępowania odwoławczego.

Spośród innych wypowiedzi Sądu Najwyższego wymienić należy uchwałę siedmiu sędziów wydaną na tle wykładni art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Przyjęto w niej, że „pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach” są – bez względu na status własnościowy pracodawcy – prace wymienione w § 4-8a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze.

Inny, ważny problem rozstrzygnięto w uchwale określającej sposób obliczania wysokości emerytury osoby, która miała ustalone prawo do renty z tytułu niezdol-

ności do pracy (art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu kasacyjnym dominowała **problematyka rent z tytułu niezdolności do pracy**. Na niezmiennym poziomie utrzymał się wpływ spraw o świadczenia związane z **wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodowych**. Pozostałe sprawy dotyczyły składek z ubezpieczenia społecznego oraz zasiłku chorobowego.

Spośród nowych zagadnień, które pojawiły się przy rozpoznawaniu kasacji, na uwagę zasługuje pogląd wyrażony na tle interpretacji przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Najwyższy stwierdził, że z przepisu art. 2a tej ustawy nie wynika zakaz wprowadzenia zróżnicowanych systemów ubezpieczenia (zabezpieczenia) społecznego dla pracowników i dla osób prowadzących działalność gospodarczą, a w konsekwencji – różnicowania świadczeń ubezpieczonym, należącym do różnych systemów ubezpieczenia. Podkreślono, że w odniesieniu do świadczeń z ubezpieczenia społecznego zasada równości i zakazu dyskryminacji (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), nie może oznaczać, że wszystkim obywatelom przysługują jednakowe świadczenia. Równe prawa mają osoby spełniające takie same warunki. Prawo do świadczeń określone jest w ustawach regulujących różne systemy ubezpieczeń i uzależnione od spełnienia zawartych w nich warunków. Zasada równości wobec prawa nie upoważnia do żądania świadczeń przysługujących pracownikom przez osobę, która nie ma statusu pracownika.

Ważne ustalenia interpretacyjne zawiera wyrok, w którym Sąd Najwyższy odniósł się do ustawowego pojęcia „błędu organu rentowego”. Stwierdzono, że pojęcie to obejmuje sytuacje, w których organ rentowy miał podstawy do przyznania podwyższonego świadczenia, lecz z przyczyn leżących po jego stronie nie uczynił tego. Do przyczyn takich należą wszelkie zaniedbania tego organu w tym także zawniona przez pracownika omyłka przy kompletowaniu dokumentacji i wydawaniu decyzji.

Interesujący pogląd wyrażono w wyroku, według którego, jeżeli umowa międzynarodowa przewiduje uwzględnienie składkowych okresów zatrudnienia za granicą przy ustalaniu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz ich wysokości, to nieskładkowe okresy ubezpieczenia uwzględnia się w wymiarze nieprzekraczającym 1/3 udowodnionych okresów składkowych, przebytych łącznie w Polsce i za granicą.

W sprawach dotyczących **prawa do renty rodzinnej** na uwagę zasługuje wyrok, w którym Sąd Najwyższy odszedł od ukształtowanej w orzecznictwie wykładni pojęcia „pozostawanie we wspólności małżeńskiej”.

W sprawie tej wyrażono pogląd, że prawidłowa wykładnia art. 41 ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników prowadzi do wniosku, że przepis ten nie uzależnia prawa do renty rodzinnej wdowy, pozostającej z mężem w chwili jego śmierci we wspólności majątkowej małżeńskiej (ustawowej lub umownej), od spełnienia warunku pozostawania z mężem we wspólnym pożyciu. Użyte w tym przepisie określenie „wspólność małżeńska” jest terminem prawnym, odzwierciedlającym pewien stan prawny a nie faktyczny. Niepozostawanie „we wspólności małżeńskiej” – w rozumieniu tego przepisu – odnosi się zatem tylko do takiej sytuacji, w której małżonkowie pozostawali w rozdzielności majątkowej z powodu zawarcia stosownej umowy (art. 47), zniesienia wspólności wyrokiem sądu (art. 52) lub orzeczenia separacji (art. 61⁵).

Wśród spraw o emeryturę największą grupę stanowiły kasacje emerytalnego organu wojskowego dotyczące wysokości emerytury wojskowej (33 sprawy) wnoszone na podstawie znowelizowanego przepisu art. 40 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin.

W sprawach tych Sąd Najwyższy reprezentował jednolity pogląd, że po ogłoszeniu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, uznającego przepis ten za niezgodny z Konstytucją, nie może być on stosowany przez sądy i inne organy także w odniesieniu do okresu poprzedzającego wejście w życie orzeczenia Trybunału.

W wyniku tego stanowiska – wojskowy organ orzekający cofnął większość kasacji, co doprowadziło do umorzenia postępowania kasacyjnego w 10 sprawach.

Problem następstw prawnych rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego, stwierdzającego niezgodność przepisu z Konstytucją znalazł także odzwierciedlenie w wyroku dotyczącym odpowiedzialności pracodawcy z tytułu jednorazowego odszkodowania. Orzeczeniem z dnia 24 kwietnia 2002 r. Trybunał stwierdził niekonstytucyjność art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w części, w której przepis ten ogranicza odpowiedzialność Zakładu Ubezpieczeń Społecznych tylko do pracowników nieuspołecznionych zakładów pracy i członków ich rodzin.

Generalnie Sąd Najwyższy przyjmuje, że wprowadzie akt normatywny uznany za sprzeczny z Konstytucją traci moc obowiązującą z dniem ogłoszenia orzeczenia Trybunału (art. 190 ust. 3 Konstytucji), tym niemniej nie powinien być stosowany także do stanów faktycznych zaistniałych przed ogłoszeniem tego orzeczenia, zwłaszcza gdy sąd rozstrzyga o roszczeniach, które są wywodzone, lub zaprzeczane na podstawie tego aktu. W rozpoznawanej sprawie sytuacja była jednak o tyle odmienna, że roszczenie o odszkodowanie stało się wymagalne jeszcze przed wejściem w życie Konstytucji, na podstawie której Trybunał orzekł.

Odnosząc się na tym tle do oceny skutków tego orzeczenia Sąd Najwyższy uznał, iż brak jest przesłanek do rozszerzenia konsekwencji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego na stany faktyczne, zaistniałe przed wejściem w życie Konstytucji RP, tj. przed dniem 16 października 1997 r.

W orzecznictwie dotyczącym **świadczeń z tytułu wypadków przy pracy** na tle przepisów nowej ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych najistotniejsze elementy definicji wypadku „przy pracy” oraz ustawowych pojęć „nagłość zdarzenia”, „przyczyna zewnętrzna” i związek „zdarzenia z pracą” zachowują aktualność. Natomiast wprowadzenie do definicji wypadku dodatkowego elementu w postaci urazu lub śmierci dezawuuje wykładnię, według której brak urazu nie przekreślał charakteru zdarzenia jako wypadku przy pracy.

Spośród poglądów dotyczących problematyki wypadku odnotować warto orzeczenie, w którym Sąd Najwyższy określił przesłanki „wypadku w czasie zajęć szkolnych” – w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16

września 1997 r. w sprawie świadczeń dla pracowników, którzy ulegli wypadkom w szczególnych okolicznościach oraz świadczeń dla osób nie będących pracownikami.

W zakresie ubezpieczenia społecznego rolników wyjaśniono problematykę kolizji między ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej i ubezpieczeniem społecznym rolników.

3/ W orzecznictwie karnym wykładnia Sądu Najwyższego poświęcona była przede wszystkim interpretacji pojęć i instytucji zawartych w przepisach nowych kodyfikacji karnych. Przedmiotem uchwał były zarówno kwestie materialno-prawne, jak i procesowe. Wiele miejsca poświęcono także wyjaśnieniu problematyki prawno-karnej, zawartej w ustawach szczegółowych.

Wśród wyrażonych poglądów o istotnym znaczeniu społecznym wymienić należy **uchwałę składu siedmiu sędziów poświęconą problemom korupcji**. Dotyczy ona wykładni pojęcia „pełnienie funkcji publicznej” w rozumieniu art. 228 (§ 1-6) k.k., określającego przestępstwo tzw. łapownictwa biernego (przyjmowania korzyści majątkowej lub osobistej), którego podmiotem może być tylko osoba pełniąca taką funkcję.

Obowiązujący kodeks karny nie zawiera definicji tego pojęcia pozostawiając tę kwestię wykładni sądowej. Także w nauce prawa karnego brak jest wypowiedzi definiujących „funkcję publiczną” w sposób umożliwiający ścisłe oznaczenie kręgu osób, które mogą być podmiotem tego przestępstwa a w konsekwencji ponosić odpowiedzialność karną za przyjęcie korzyści w związku z pełnieniem takiej funkcji.

Do powstałych na tym tle poważnych wątpliwości w praktyce sądowej Sąd Najwyższy odniósł się w dwóch uchwałach składów powiększonych, wydanych w 2001 r., określających **warunki odpowiedzialności lekarza oraz dyrektora przedsiębiorstwa państwowego** w ramach „pełnienia funkcji publicznej”.

Kolejna uchwała składu siedmiu sędziów rozwija ten kierunek wykładni przez wyjaśnienie, że pełnienie funkcji publicznej w rozumieniu art. 228 § 1 k.k. obejmuje tylko takie czynności wykonywane przez **prezesa zarządu spółdzielni**

mieszkaniowej na podstawie art. 55 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, które wiążą się z dysponowaniem środkami publicznymi.

Stanowisko zajęte w tej uchwale jest konsekwencją poglądu utrwalonego w orzecznictwie i przeważającego w doktrynie, iż podmiotem przestępstwa łapownictwa biernego może być nie tylko funkcjonariusz publiczny, ale także inna osoba, której przekazano pełnienie funkcji publicznej. Wykładając pojęcie funkcji publicznej Sąd Najwyższy odwołuje się do dwóch elementów, których łączne spełnienie jest konieczne dla określenia publicznego charakteru tej funkcji. Po pierwsze, źródłem istnienia i działania określonej instytucji musi być przepis prawa publicznego (zakres działania tej instytucji musi wynikać albo wprost z przepisu ustawy, albo z indywidualnych aktów władz administracyjnych, wydanych na podstawie ustawy); po wtóre – pełnienie funkcji w sferze publicznej wymaga, aby do realizacji tej funkcji wykorzystywane były środki publiczne. Wskazując normatywne podstawy do ustaleń w tym zakresie Sąd Najwyższy podkreślił, że realizacja jakichkolwiek inwestycji finansowanych przy użyciu środków publicznych nie może odbywać się w sposób swobodny, lecz w myśl określonych zasad, zabezpieczających prawidłowość ich wydatkowania.

Warto zwrócić uwagę, że wypracowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego kryteria określenia „pełnienia funkcji publicznej” zostały przejęte do tzw. projektu prezydenckiego zmian w kodeksie karnym.

Kolejny, ważny problem dla ujednoczenia orzecznictwa, w tym także Sądu Najwyższego podjęty został w uchwale siedmiu sędziów, poświęconej wykładni przepisu art. 45 § 2 kodeksu wykroczeń.

Wyjaśniając normatywną treść tego przepisu Sąd Najwyższy przyjął, że ustawowy zwrot „w razie uchylenia prawomocnego rozstrzygnięcia” obejmuje swym zakresem także uchylenie przez Sąd Najwyższy w następstwie rozpoznania kasacji, prawomocnego wyroku sądu w sprawie o wykroczenie. Przedawnienie wykroczenia nie biegnie na nowo, jeżeli w dniu uchylenia prawomocnego rozstrzygnięcia okres przedawnienia już minął.

Uzasadnienie tej uchwały zawiera wszechstronną analizę istoty przedawnienia w świetle obowiązującego stanu prawnego, w tym także przepisów Konstytucji

(art. 2, 43 i 44) i ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej (art. 4 ust. 1), omówienie orzecznictwa i poglądów doktryny oraz argumentację wynikającą z wykładni historycznej i celowościowej.

Zinterpretowanie tej problematyki przez jednoznaczne wyjaśnienie treści tego przepisu (art. 45 § 2 k.w.), eliminuje występujące na tym tle różnice ocen prowadzące do wydawania rozbieżnych orzeczeń w analogicznych sytuacjach faktycznych.

Ważne znaczenie dla bezpieczeństwa i pewności obrotu gospodarczego oraz finansowego ma uchwała wydana na tle wątpliwości dotyczących zakresu szczególnej ochrony prawnej określonej w art. 310 § 1 k.k., który przewiduje obostrzoną odpowiedzialność karną za **falszowanie pieniędzy i papierów wartościowych**.

Wyjaśniono w niej, że przepis ten wprowadza jednolitą ochronę, stanowiących papiery wartościowe dokumentów, uprawniających do otrzymania sumy pieniężnej, w tym wszystkich czeków, bez względu na sposób oznaczenia osoby uprawnionej.

Sąd Najwyższy wskazał, że nowa regulacja uwzględnia powszechną w obrocie gospodarczym tendencję do ograniczenia używania pieniądza na rzecz jego surrogatów, z zapewnieniem im jednakowej ochrony prawno-karnej. Ochrona ta uwzględnia w równym stopniu niezbędność zaufania do pieniądza, jak i do papierów wartościowych, występujących w roli pieniądza lub uprawniających do jego otrzymania. Autentyczność pieniądza i jego „nośników” jest dobrem prawnie chronionym tym przepisem, w całym obszarze obrotu finansowego. Obrót ten obejmuje wszelkie czynności cywilnoprawne, w wyniku których pieniądź, inny środek płatniczy lub papier wartościowy przechodzą „z rąk do rąk”. W pojęciu tego obrotu mieści się również realizacja czeków, bez względu na ich rodzaj.

W dwóch uchwałach rozstrzygnięto kontrowersyjne problemy obejmujące trudne – z teoretycznego punktu widzenia – zagadnienie prawnej jedności (lub wielości) czynów i redukcji ocen prawno-karnych, dokonywanej przy zastosowaniu konstrukcji tzw. **współukaranego czynu uprzedniego lub następczego**. Sąd Najwyższy podkreślił, że redukcja taka jest zawsze problemem teleologicznym, którego właściwe rozwiązanie może być dokonane nie w formie abstrakcyjnej, ale z uwzględnieniem

realiów konkretnej sprawy oraz określił podstawowe przesłanki dokonywania ocen w tym zakresie.

Nowe zagadnienia wyłoniła problematyka kodeksu karno-skarbowego, który w istotny sposób zmienił politykę kryminalną Państwa w obszarze przestępczości karno-skarbowej. Pomimo, iż od wejścia w życie tego kodeksu upłynęły ponad 3 lata, interpretacja jego przepisów nadal budzi liczne wątpliwości. Do problemów tych Sąd Najwyższy odniósł się w dwóch uchwałach.

W pierwszej z nich wskazano, że zakres penalizacji przewidzianej w art. 70 § 4 k.k.s. obejmuje także **posiadanie lub przechowywanie przez osobę nieuprawnioną znaków akcyzy**, usuniętych z wyrobu akcyzowego lub z opakowania z tym wyrobem.

W drugiej wyjaśniono skomplikowane kwestie prawne związane z wielokrotną nowelizacją przepisów prawa karnego skarbowego.

Odnosząc się na tym tle do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 15 grudnia 2000 r., która znowelizowała przepisy art. 107 i 108 k.k.s., Sąd Najwyższy wskazał, że do czasu wejścia w życie tej ustawy przepis art. 108 § 1 k.k.s., w zakresie urządzania lub prowadzenia bez wymaganego zezwolenia albo wbrew jego warunkom gry w automatach losowych, stanowił *lex specialis* (przepis szczególny) wobec art. 107 § 1 k.k.s.

Zinterpretowanie tej problematyki pozwala na ustalenie zakresu penalizacji objętej tymi przepisami oraz wzajemnego stosunku tych norm, co ma zasadnicze znaczenie dla prawidłowej kwalifikacji i prawno-karnych konsekwencji czynów, polegających na urządzeniu i prowadzeniu bez wymaganego zezwolenia gier losowych, godzących w interes fiskalny Państwa.

Ustalenia interpretacyjne o zasadniczym znaczeniu dla praktyki stosowania prawa zawiera uchwała odnosząca się do wykładni, wprowadzonej przez nowy kodeks karny instytucji „**ciągu przestępstw**” (art. 91 § 1 k.k.). Wyjaśniono w niej, że w razie skazania za przestępstwa składające się na ciąg przestępstw (art. 91 § 1 k.k.) przewidziana w tym przepisie dyrektywa nakazująca wymierzenie jednej kary za

wszystkie przestępstwa ma odpowiednie zastosowanie do orzekania środków karnych tego samego rodzaju.

W uchwale tej Sąd Najwyższy odszedł od wykładni gramatycznej (odwołującej się wprost do treści jaką zawiera przepis, który wyraźnie mówi o „orzekaniu jednej kary”) na rzecz wykładni systemowej i celowościowej, uzasadniającej zastosowanie analogii, zapobiegającej wypaczeniu sensu tej konstrukcji (art. 91 § 1 k.k.), a zwłaszcza jej następstw. Celem tej koncepcji było bowiem poddanie sprawcy czynów spełniających warunki przewidziane w art. 91 § 1 k.k. jednej ocenie prawno-karnej i jednej konsekwencji karnej. W uchwale tej określono przesłanki zastosowania instytucji ciągu przestępstw (łącznie zachodzącej między przestępstwami), że przewidziana w art. 91 § 1 k.k. redukcja konsekwencji karnych, wynikających ze zrealizowania każdej z norm sankcjonujących i zastosowanie ich do dwu lub więcej popełnionych przestępstw, dotyczy wszystkich konsekwencji wynikających z naruszenia tych norm.

Ze znacznym zainteresowaniem, także w środkach masowego przekazu spotkało się stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w uchwale poświęconej **wyjaśnieniu pojęcia „propagowanie”**, stanowiącego znamię przestępstwa określonego w art. 256 k.k.

Odnosząc się do wątpliwości związanej ze znaczeniem tego pojęcia w nowym kodeksie karnym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „propagowanie” – w rozumieniu tego przepisu oznacza każde zachowanie polegające na publicznym prezentowaniu faszystowskiego lub innego, totalitarnego ustroju państwa.

W uzasadnieniu tej uchwały wskazano, że wprowadzenie do przepisu art. 256 k.k. pojęcia „propaguje” w miejsce określenia „pochwala”, występującego w poprzednim kodeksie karnym (art. 270 § 2 k.k.) wskazuje, że ustawodawca posłużył się tym pojęciem celowo, chcąc zgodnie z jego znaczeniem ukształtować zakres kryminalizacji. Wyjaśniając znaczenie tych pojęć oraz ich wzajemne relacje Sąd Najwyższy wskazał, że nie stanowi propagowania (art. 256 k.k.) samo prezentowanie zasad ustroju totalitarnego, pozbawione angażowania się po jego stronie. Przestępstwo to może być więc popełnione tylko ze szczególnie zabarwionym zamiarem wyrażenia aprobaty dla takiego ustroju.

Istotne znaczenie dla zwalczania przestępczości drogowej ma uchwała, w której Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością orzekania na podstawie art. 62 § 1 k.k. zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju, którymi kierowanie nie wymaga posiadania uprawnień, stwierdzonych odpowiednim dokumentem.

Inny ważny problem interpretacyjny podjęty został w uchwale poświęconej wyjaśnieniu **konstrukcji przestępstwa ciągłego** (art. 12 k.k.) oraz przesłanek decydujących o zastosowaniu obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary w stosunku do sprawcy przestępstwa ciągłego (art. 60 § 3 k.k.), który ujawnił istotne okoliczności popełnienia tego czynu oraz osoby uczestniczące w jego dokonaniu. Wskazano, że zawarty w tym przepisie warunek „współdziałania z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa” jest spełniony wówczas, gdy sprawca popełnił z innymi osobami całe przestępstwo ciągłe, to jest, gdy każde zachowanie sprawcy stanowiące fragment przestępstwa ciągłego odpowiada temu warunkowi. Sąd Najwyższy podkreślił, że przeciwnie stanowisko pozbawione byłoby zarówno racjonalności dogmatycznej, jak i kryminalno-politycznej.

Na tle przestępstwa określonego w art. 252 § 1 k.k. istotne znaczenie ma uchwała poświęcona interpretacji zawartych w nim pojęć.

Wyjaśniono w niej, że „branie” zakładnika – w rozumieniu tego przepisu oznacza pozbawienie wolności jakiejś osoby wbrew jej woli, natomiast „przetrzymywanie” zakładnika – utrzymywanie stanu bezprawnego pozbawienia wolności tej osoby.

Wśród zagadnień z dziedziny prawa procesowego w pierwszej kolejności wymienić należy ujednoczenie praktyki w zakresie wykładni przepisów dotyczących wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu nieczytelności sprawcy czynu i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 k.p.k.) oraz procedowania w przedmiocie tego wniosku.

Potrzeba wypowiedzi Sądu Najwyższego powstała na tle nieprecyzyjnej redakcji tego przepisu, a w konsekwencji – kontrowersji doktrynalnych i orzeczniczych w zakresie dopuszczalności cofnięcia wniosku złożonego na podstawie tego przepisu.

Odnosząc się do tego zagadnienia w uchwale siedmiu sędziów Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że cofnięcie przez prokuratora takiego wniosku (art. 324 k.p.k.)

jest możliwe i wiążące dla sądu. Natomiast wniosek taki nie może być skutecznie cofnięty w części dotyczącej stosowania środka zabezpieczającego, a tym samym oświadczenie prokuratora w tym zakresie nie wiąże sądu. Wskazano także, iż sąd nie jest związany zawartym we wniosku żądaniem co do rodzaju środka zabezpieczającego i może orzec każdy inny środek, niż wnioskowany przez prokuratora, w tym także przepadek przedmiotów.

W uzasadnieniu tego orzeczenia dokonano analizy kilku zagadnień. Po pierwsze, opowiedziano się, generalnie, za zasadą odwoływalności czynności procesowych stron. Po drugie, wskazano kryteria ograniczające działanie tej zasady. Po trzecie, wyjaśniono charakter wniosku prokuratora składanego w trybie art. 324 k.p.k., w porównaniu ze skargą publiczną.

Kolejny ważny problem o uniwersalnym charakterze podjęto w orzeczeniu wydanym na tle kontrowersyjnej kwestii „podziału kompetencji” pomiędzy Sądem Najwyższym a Trybunałem Konstytucyjnym.

Wskazano, że **kwestia konstytucyjności ustawy** nie może być przedmiotem zagadnienia prawnego przekazanego przez sąd odwoławczy do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, w trybie określonym w art. 441 § 1 k.p.k.

W części motywacyjnej tego orzeczenia określono przesłanki wystąpienia z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego (art. 441 § 1 k.p.k.) oraz do Trybunału Konstytucyjnego (art. 193 Konstytucji RP). Wskazano mianowicie, że przedmiotem pytania prawnego przedstawionego Sądowi Najwyższemu jest istotna wątpliwość dotycząca interpretacji przepisu, poddanego niejednolitej wykładni, natomiast przedmiotem pytania prawnego przedstawionego Trybunałowi Konstytucyjnemu – wątpliwość dotycząca konstytucyjności przepisu ustawowego. W wypadku powzięcia takiej wątpliwości i niemożności jej rozstrzygnięcia, sąd powinien wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego – na podstawie art. 193 Konstytucji RP – ze stosownym pytaniem prawnym. Nie może być bowiem konkurencji między uprawnieniem Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego. Rozwiązanie takie byłoby nie tylko modelowo błędne, ale i nieracjonalne.

Doniosłe znaczenie dla praktyki sądów powszechnych ze względu na wyważenie racji między względami gwarancyjnymi, a koniecznością zapewnienia sprawności postępowania ma uchwała poświęcona wykładni art. 376 § 2 k.p.k.

Przepis ten przewiduje wyjątek od generalnej **zasady obowiązkowej obecności oskarżonego** na rozprawie określając przesłanki kontynuowania rozprawy, mimo jego nieobecności. Jedną z takich przesłanek jest „niestawiennictwo bez usprawiedliwienia”.

Wykładając treść tego sformułowania Sąd Najwyższy przyjął, że niestawiennictwo oskarżonego na rozprawę bez usprawiedliwienia (art. 376 § 2 k.p.k.) oznacza, iż w dacie tej rozprawy nie zaistniały ustawowe przesłanki (art. 117 § 2 k.p.k.), uzasadniające to niestawiennictwo. Dokończenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego nie stanowi wówczas uchybienia wskazanego w art. 439 § 1 pkt 7 k.p.k., chyba, że niepowiadomienie sądu o okolicznościach uniemożliwiających uczestniczenie w rozprawie było wynikiem przeszkód żywiołowych lub innych wyjątkowych przyczyn.

W uzasadnieniu uchwały podkreślono, że celem wprowadzenia tego przepisu w obecnym kodeksie karnym było przeciwdziałanie coraz bardziej powszechnym praktykom utrudniania postępowania, nadużywania uprawnień i uchylania się oskarżonego od stawienia na rozprawie. W świetle racji tego przepisu obecność oskarżonego na rozprawie powinno być postrzegane przede wszystkim jako prawo oskarżonego. Od oskarżonego zatem zależy czy skorzysta z tego prawa, czy też nie. Niepowiadomienie sądu we właściwym czasie o przyczynach niestawiennictwa, choćby w rzeczywistości przyczyny takie obiektywnie istniały, musi być traktowane jako równoznaczne z decyzją oskarżonego o nieuczestniczeniu w rozprawie.

Sąd Najwyższy podkreślił, że prezentowana wykładnia nie narusza ani konstytucyjnego standardu prawa do obrony, określonego w art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej, ani standardu rzetelnego procesu, sformułowanego w art. 6 ust. 1 i 3 lit. c Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Bardzo ważnej problematyce gwarancji praw oskarżonego na tle zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu sądowym i przygotowawczym poświęcono dwie uchwały.

W pierwszej z nich Sąd Najwyższy odniósł się do granic tego zakazu na tle zmiany opisu czynu dokonanej w postępowaniu ponownym (art. 443 k.p.k.), oraz zinterpretował treść, funkcję i zakres tego zakazu. W uchwale tej podkreślono, że zakaz ten ma wyraźnie ustalone granic, skoro sprzeczne z nim jest wyłącznie wydanie w postępowaniu ponownym „orzeczenia surowszego od uchylonego”, a w postaci bezpośredniej – niedopuszczalność orzekania „na niekorzyść”. Nie jest to równoznaczne z niedopuszczalnością dokonania jakiegokolwiek zmiany w treści orzeczenia, a tym samym ograniczenia orzekania sądu apelacyjnego wyłącznie do potwierdzenia lub wykluczenia zasadności środka zaskarżenia wniesionego na korzyść oskarżonego. Zakres zakazu *reformationis in peius*, wynikający już z samej nazwy tej instytucji, mającej konstrukcję utrwaloną w tradycji prawniczej, wyznacza wyłącznie treść postanowień zawartych w art. 434 i art. 443 k.p.k.

W drugiej uchwale wyjaśniono, że w sytuacji, gdy postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia albo o jego umorzeniu zostało zaskarżone wyłącznie na korzyść podejrzanego, obowiązuje zakaz *reformationis in peius*, przewidziany w art. art. 434 § 1 i 443 k.p.k. Wniesienie mimo tego zakazu aktu oskarżenia, powoduje umorzenie postępowania sądowego na podstawie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k.

Motywuując to stanowisko Sąd Najwyższy podkreślił że **zakaz pogorszenia sytuacji oskarżonego przy ponownym rozpoznaniu sprawy (art. 443 k.p.k.) jest podstawową normą gwarancyjną**, „stosującą się nawet wbrew wszystkim innym zasadom procesowym”. Brak jest zatem racjonalnych argumentów, aby ta ocena odnosiła się jedynie do postępowania jurysdykcyjnego, z pominięciem postępowania przygotowawczego.

Z dużym zainteresowaniem spotkał się pogląd Sądu Najwyższego wyrażony na tle interpretacji przepisu art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze, dotyczący **zakresu działania materialnego immunitetu prokuratorskiego**.

W uchwale tej Sąd Najwyższy po dokonaniu wszechstronnej analizy regulacji zawartych w tej ustawie uznał, że przepis ten nie ma zastosowania do Prokuratora Generalnego.

Uzasadniając to stanowisko Sąd Najwyższy wskazał m. in., że funkcję Prokuratora Generalnego sprawuje Minister Sprawiedliwości. Nie dotyczą go zatem przepisy regulujące wymagania, jakie musi spełniać osoba powołana na stanowisko prokuratora (art. 14), ani też tryb jej powołania i odwołania (art. 11, 12 i 16). Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny, jako członek Rady Ministrów pełni funkcję polityczną, nie podlega więc także zakazom brania udziału w działalności politycznej oraz przynależności do partii politycznych (art. 44 ust. 3 ustawy). Taka regulacja oznacza, że nie wszystkie przepisy określające prawa prokuratorów, odnoszą się również do Prokuratora Generalnego. Brak jest także podstaw do przyjęcia, że celem ustawy o prokuraturze było przyznanie jednemu z członków Rady Ministrów – Ministrowi Sprawiedliwości immunitetu wyłączającego jego odpowiedzialność za czyny stanowiące wykroczenia, a związane ściśle z jego działalnością polityczną. Przeciwno przyznaniu Prokuratorowi Generalnemu takiego immunitetu przemawia także wyjątkowy charakter tej instytucji oraz unormowanie dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej. Przepisy te nie przewidują bowiem trybu wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko Prokuratorowi Generalnemu.

Ważne wskazania zawarto w uchwale podjętej w związku ze stosowaniem nieprawidłowej praktyki delegowania sędziów do orzekania w innych sądach.

Wyjaśniono, że występujący w przepisach Prawa o ustroju sądów powszechnych zwrot „na czas dłuższy niż miesiąc w ciągu roku” oznacza delegowanie sędziego od określonej daty na nieprzerwany okres miesiąca lub krótszy, albo na oznaczone dni, których suma – w danym roku – nie może przekroczyć trzydziestu dni (art. 63 § 3 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. i art. 77 § 8 ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych). Jasne określenie przez Sąd Najwyższy czasowych ram takiej delegacji usuwa dotychczasowe wątpliwości i rozbieżności na tle interpretacji tych przepisów.

W zakresie prawa karnego wykonawczego wyjaśniono m. in. wątpliwości dotyczące kwestii właściwości sądu do wykonania orzeczenia w zakresie **zarządzenia**

wykonania warunkowo zawieszonej kary pozbawienia wolności, w tym do rozstrzygnięcia kwestii incydentalnych oraz sposobu zamiany kary ograniczenia wolności na karę zastępczą w warunkach określonych art. 65 k.k.w. (art. 64 i 65 k.k.w.).

Wiele istotnych wypowiedzi Sądu Najwyższego zawierają także orzeczenia wydawane w konkretnych sprawach rozpoznanych w trybie kasacji i zażaleń.

Spośród wyjaśnionych problemów o ważnym znaczeniu społecznym z zakresu prawa materialnego wymienić należy grupę orzeczeń poświęconych problematyce **obrony koniecznej** (art. 25 k.k.). Wyjaśniono w nich istotę działania w obronie koniecznej, kryteria uznania czynu za popełniony w takiej obronie, pojęcie „bezpośredniości zamachu”, granice „konieczności” obrony oraz przesłanki przesądzające o przekroczeniu tych granic. Wskazano także, iż przepis art. 25 § 3 k.k. nie może być wykorzystywany do likwidowania kolizji między prawnymi i społecznymi ocenami przez rezygnację z trafnego orzekania, lecz ma stanowić podstawę rozstrzygnięcia w wypadkach ustalenia – określonej w nim – przyczyny przekroczenia granic obrony koniecznej.

Istotna jest także wypowiedź Sądu Najwyższego poświęcona wyjaśnieniu przesłanek decydujących o uznaniu czynów funkcjonariuszy bezpieczeństwa publicznego popełnionych w okresie do dnia 31 grudnia 1956 r. – za wyczerpujące znamiona **zbrodni przeciwko ludzkości** w rozumieniu aktów prawa międzynarodowego.

Ważne ustalenia zawiera wyrok, odnoszący się do **prawno-karnej ochrony praw autorskich** – na podstawie przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o ochronie praw autorskich i prawach pokrewnych (art. 1 § 6 ust. 3 ustawy), określający przesłanki odpowiedzialności karnej za naruszenie praw autorskich w przypadku tzw. utworu zmiksowanego.

Na tle odpowiedzialności karnej za przestępstwa pozbawienia wolności istotne znaczenie ma orzeczenie, w którym zinterpretowano **pojęcie „szczególnego udrczenia”** stanowiące znamię kwalifikowanej postaci tego przestępstwa (art. 189 § 2 k.k.).

Spośród innych zagadnień o istotnym znaczeniu dla praktyki wymienić należy orzeczenia dotyczące problematyki przestępstw przeciwko dokumentom, wyja-

śniające m. in. **pojęcie „ukrywania dokumentu”** (art. 276 k.k.) oraz wystawienia dokumentu z poświadczeniem nieprawdy (art. 271 § 1 k.k.).

Wskazano także, iż magnetyczna karta telefoniczna nie jest „innym środkiem płatniczym” w rozumieniu art. 310 § 1 k.k., a co za tym idzie, nie podlega szczególnej ochronie przewidzianej w tym przepisie. Karta taka, podobnie jak karne ty, bony towarowe lub karty do automatu stanowiące dowód zawarcia określonej umowy cywilnoprawnej, podlega ochronie na podstawie art. 270 § 1 k.k. tak jak każdy dokument wchodzący w zakres definicji określonej w art. 115 § 4 k.k.

W dziedzinie prawa karnego procesowego na uwagę zasługuje orzeczenie, w którym określono warunki dopuszczalności ujawnienia stronom utajnionej części zeznań **świadka *incognito***, w razie jego śmierci.

Istotne znaczenie dla praktyki mają orzeczenia, w których zinterpretowano kwestie prawne związane z prawidłowym pojmowaniem i stosowaniem przepisów o kasacji, problematykę zakazu *reformationis in peius* oraz oczywiście niesłusznego tymczasowego aresztowania w rozumieniu przepisów art. 552 § 4 k.p.k.

Sąd Najwyższy wskazał m. in., że w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tego tytułu, przy ustalaniu przesłanek niewątpliwej niesłuszności aresztowania nie wolno różnicować wyroków uniewinniających, stanowiących podstawę dochodzonego roszczenia. Ze względu na zasadę domniemania niewinności, prawomocność orzeczenia i odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadzie ryzyka, nie ma znaczenia okoliczność czy wyrok ten zapadł z powodu niewykazania sprawstwa lub winy oskarżonego, czy też na skutek nie dających się usunąć wątpliwości lub brak dostatecznych dowodów do przypisania oskarżonemu odpowiedzialności karnej.

Spośród innych poglądów wyrażonych przez Sąd Najwyższy warto odnotować orzeczenia określające kryteria dopuszczalności odczytania na rozprawie (art. 391 k.p.k.) protokołu zeznań świadka złożonych w postępowaniu, prowadzonym przez prokuratora państwa obcego, jego organ lub przed sądem państwa obcego (art. 587, 597 § 4 k.p.k.); granice uprawnień sądu do modyfikacji ram czasowych popełnienia przestępstwa; pojęcie względnej przyczyny odwoławczej w postaci rażącej niewspółmierności kary (art. 438 pkt 4 k.p.k.).

W zakresie wykładni przepisów prawa karno-skarbowego istotne są ustalenia interpretacyjne dotyczące konstrukcji kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy (art. 7 k.k.s.), oraz problematyki winy umyślnej (art. 4 § 1 k.k.s.). Wyjaśniono m. in., że powierzenie obowiązków w zakresie rozliczeń podatkowych osobom trzecim nie znosi samo przez się odpowiedzialności podatnika w sferze prawa karno-skarbowego, pod warunkiem jednak, że miał on świadomość możliwości wadliwego rozliczenia oraz godził się na rozliczenie niezgodne z przepisami prawa podatkowego.

W działalności orzeczniczej Sądu Najwyższego utrzymały się tendencje zmniejszonego – w porównaniu do lat ubiegłych – wpływu kasacji, spowodowane w głównej mierze zmianami przepisów postępowania karnego.

Liczba spraw, które wpłynęły oscylowała w granicach zbliżonych do poziomu z roku 2001. Ogółem wniesiono bowiem 1.808 kasacji (2001 – 1.749).

Podobnie jak w latach poprzednich dominowały kasacje stron (1.590).

W trybie art. 521 k.p.k. wpłynęło 218 kasacji – 102 wniesione przez Prokuratora Generalnego, 66 – przez Rzecznika Praw Obywatelskich i 50 – przez Ministra Sprawiedliwości.

W zdecydowanej większości spraw wnoszono je na korzyść oskarżonych (1.612).

Ogółem Sąd Najwyższy rozpoznał 3.395 spraw, przy czym w 2.630 sprawach – oddalił kasacje; w 558 – uwzględnił uchylając wyrok i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania; pozostałe sprawy – załatwił w inny sposób.

Spośród innych rozpoznanych spraw (521) najliczniejszą kategorię stanowiły zażalenia na decyzje dotyczące tzw. postępowania okołokasacyjnego oraz stwierdzenia nieważności orzeczenia i wznowienia postępowania (232).

Problematyka pozostałych, rozpoznawanych spraw (289) obejmowała wnioski o wznowienie postępowania (110); o przekazanie sprawy innemu sądowi (108); o ułaskawienie (55) oraz o stwierdzenie nieważności orzeczenia (18).

W orzeczeniach wydawanych na skutek wniesienia kasacji, zażalenia lub złożenia wniosku Sąd Najwyższy rozstrzygnął szereg problemów prawnych o istot-

nym znaczeniu dla kształtowania praktyki orzeczniczej. Poglądy te były następnie publikowane i glosowane w czasopismach i periodykach prawnych.

4/ Do właściwości Izby Wojskowej Sądu Najwyższego należy rozpoznawanie środków odwoławczych (apelacji i zażaleń) od orzeczeń i zarządzeń wydawanych w pierwszej instancji przez wojskowe sądy okręgowe, kasacji od prawomocnych orzeczeń wojskowych sądów odwoławczych oraz innych spraw przewidzianych z kodeksie postępowania karnego i ustawie o Sądzie Najwyższym.

Ponadto od 1 października 2001 r. Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa jest sądem dyscyplinarnym drugiej instancji w sprawach dyscyplinarnych wszystkich sędziów wojskowych (art. 39a pkt 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych).

W okresie sprawozdawczym do Izby tej wpłynęło ogółem 196 spraw (w 2001 r. – 153), w tym 77 apelacji (104 osoby) i 51 kasacji. W porównaniu z rokiem ubiegłym prawie dwukrotnie wzrosła liczba wniesionych apelacji (2001 r. – 47 spraw, 62 osoby). Wpływ kasacji utrzymał się na zbliżonym poziomie.

Łącznie w postępowaniu apelacyjnym rozpoznano merytorycznie 73 sprawy dotyczące 98 osób (2001 r. – 48 spraw, 59 osób).

Sąd Najwyższy utrzymał w mocy zaskarżone wyroki wojskowych sądów okręgowych wobec 54 osób (55,1%) i uchylił z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sądom pierwszej instancji – w odniesieniu do 23 osób (23,3%).

W stosunku do 10 osób (10,2%) zmieniono wymiar kary zasadniczej, a wobec 9 (9,2%) – ocenę prawną czynu.

W odniesieniu do 2 osób apelacje zostały cofnięte, w związku z czym pozostawiono je bez rozpoznania.

Analiza przedstawionych danych w zasadzie nie pozwala na głębsze uogólnienia w zakresie oceny orzecznictwa wojskowych sądów okręgowych ze względu na niewielką liczbę rozpoznanych spraw.

Z tym zastrzeżeniem odnotować należy niewielki spadek orzeczeń utrzymanych w mocy w stosunku do danych za rok 2001 (2000 r. – 54,4%; 2001 – 61,9%;

2002 – 55,1%) oraz wzrost odsetka uchyleń wyroków z przekazaniem spraw do ponownego rozpoznania (2000 r. – 28,1%; 2001 r. – 19,1%; 2002 r. – 23,3%).

Stabilność apelacyjna w sprawach rozpoznawanych przez wojskowe sądy okręgowe nie była jednolita i wynosiła 64,5% w Wojskowym Sądzie Okręgowym w Warszawie (2000 r. – 44,2%; 2001 r. – 60%) i 47,2% – w Wojskowym Sądzie Okręgowym w Poznaniu (2000 r. – 69,6%; 2001 r. – 63,2%).

W postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy rozpoznał 47 spraw dotyczących 58 osób (w 2000 r. – 35 spraw, 45 osób; 2001 r. – 38 spraw, 45 osób).

W 41 sprawach były to kasacje od wyroków wojskowych sądów okręgowych lub sądów pierwszej instancji (obecnych sądów garnizonowych lub byłych sądów wojskowych pierwszej instancji), w 5 – od orzeczeń Izby Wojskowej SN orzekającej jako sąd drugiej instancji oraz w 1 sprawie – od orzeczenia b. Najwyższego Sądu Wojskowego wydanego w 1952 r.

Spośród zaskarżonych rozstrzygnięć Izby Wojskowej Sądu Najwyższego trzy sprawy dotyczyły orzeczeń wydanych w latach 2001-2002 i dwie – w latach 1984-1986.

Kasacje wniesione zostały przez: Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego (4 osoby), Rzecznika Praw Obywatelskich (2 osoby), Naczelnego Prokuratora Wojskowego (41 osób) oraz przez strony procesowe (11 osób, w tym 10 kasacji obrońców oskarżonych oraz 1 – prokuratora).

Sąd Najwyższy uwzględnił kasacje w stosunku do 29 osób, oddalił – wobec 25 (w tym wszystkie wniesione od orzeczeń Izby Wojskowej). Dwie kasacje pozostawiono bez rozpoznania, zaś w dwóch sprawach odmówiono ich przyjęcia.

Najsukuteczniejsze były kasacje Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego (uwzględniono wszystkie) oraz Naczelnego Prokuratora Wojskowego (uwzględniono je w stosunku do 24 osób, tj. ponad 50%).

Spośród kasacji wniesionych przez obrońców oskarżonych nie uwzględniono żadnej. W związku z wniesieniem kasacji wydano także 9 orzeczeń dotyczących najczęściej wstrzymania wykonania kary.

Odrębną grupę spraw rozpoznanych przez Izbę Wojskową stanowiły zażalenia na postanowienia wojskowych sądów okręgowych lub na zarządzenia prezesów tych sądów (43 sprawy), wnioski o wznowienie postępowania (7) oraz inne sprawy (14), w tym przede wszystkim wnioski o przedłużenie tymczasowego aresztowania.

Jako charakterystyczną tendencję występującą w tej kategorii spraw wymienić należy dwukrotny wzrost liczby zażaleń prokuratora na postanowienia sądów wojskowych o zwrocie akt sprawy w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego oraz zażaleń w sprawach o unieważnienie wyroku na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Sprawność postępowania była bardzo wysoka, bowiem spośród 184 spraw wniesionych w 2002 r. do Izby Wojskowej 90% załatwiono w terminie do dwóch miesięcy, przy czym 69 spraw (37,5%) – w terminie nie przekraczającym miesiąca, 103 (56%) – do dwóch miesięcy i 12 (6,5%) powyżej dwóch miesięcy.

Dodać należy, iż sprawy apelacyjne i kasacyjne załatwiane były na bieżąco, w terminie od 1 do 2 miesięcy.

Spośród problemów prawnych z zakresu orzecznictwa karnowojskowego, na uwagę zasługuje pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu zagadnienia prawnego przekazanego przez sąd odwoławczy (art. 441 § 1 k.p.k.). Wprawdzie w sprawie tej odmówiono podjęcia uchwały, niemniej w uzasadnieniu orzeczenia Sąd Najwyższy ustosunkował się do przedstawionej wątpliwości związanej z właściwością rzeczową sądu. Wskazał mianowicie, że sprawy o wykroczenia popełnione przez żołnierzy w czynnej służbie zawodowej podlegają rozpoznaniu przez sądy wojskowe (art. 10 § 1 pkt 1 k.p.w.) także wtedy, gdy postępowanie zostało wszczęte po zwolnieniu żołnierza z tej służby.

Wiele cennych dla praktyki wskazań w zakresie wykładni przepisów prawa materialnego oraz procesowego zawierają orzeczenia wydane w konkretnych sprawach i zakwalifikowane do publikacji (tzw. orzeczenia tezowe), odnoszące się nie tylko do problematyki kodeksów karnych ale także do materii prawnej innych ustaw i aktów normatywnych.

Z zakresu prawa materialnego na uwagę zasługuje pogląd wyrażony na tle przepisów kodeksu karnego (art. 18 § 2 k.k.) oraz ustawy z dnia 18 grudnia 1988 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (art. 2 ustawy).

Odnosząc się do wzajemnej relacji tych przepisów Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż ustalenie, że oskarżyciel publiczny na rozprawie przed dniem 31 grudnia 1989 r. wnosił o wymierzenie oskarżonemu za popełnione przestępstwo przewidzianej ustawą kary śmierci, nie wystarcza do przyjęcia, iż „podzegał Sąd do popełnienia zbrodni zabójstwa”. W **sprawach o tzw. zbrodnie komunistyczne i nazistowskie** (art. 2 cyt. ustawy) znamiona podżegania są takie same, jak w sprawach o czyny nie mające takiego charakteru (art. 18 § 2 k.k.). Oznacza to, że w postępowaniu karnym o tego rodzaju zbrodnie mają zastosowanie wszystkie obowiązujące reguły i zasady prawne tak w zakresie prawa materialnego, jak i procesowego.

Ważne znaczenie dla praktyki ma orzeczenie dotyczące problematyki przestępstw **samowolnego oddalania się** (art. 338 § 1 lub § 2 k.k.).

Wyjaśniono w nim, że przepisy dotyczące **statusu młodocianego** nie mają zastosowania do takiego sprawcy tego przestępstwa, który ukończył 21 lat w czasie jego trwania. W sprawach o tzw. przestępstwa trwale przez pojęcie „czasu popełnienia czynu zabronionego” (art. 115 § 10 w zw. z art. 6 § 1 k.k.) rozumieć należy cały okres bezprawnego zachowania się sprawcy (samowolnej nieobecności). O ewentualnym przyznaniu sprawcy tego przestępstwa statusu młodocianego, decyduje więc data zakończenia samowolnego oddalenia, nie zaś data jego rozpoczęcia.

Istotną tezę o charakterze ogólnym zawarto w orzeczeniu dotyczącym wykładni art. 115 § 2 k.k., zawierającym katalog okoliczności, które sąd bierze pod uwagę przy ocenie **stopnia społecznej szkodliwości czynu**.

Uznając niedopuszczalność rozszerzającej interpretacji tego przepisu Sąd Najwyższy wskazał, że nagminność określonego przestępstwa nie należy do wyznaczników stopnia społecznej szkodliwości czynu, a co za tym idzie, nie powinna być brana pod uwagę przy ocenie stopnia tej szkodliwości.

Inny ważny pogląd wyrażono na tle problematyki przepisu art. 295 k.k., odnoszącego się do tzw. **czynnego żalu po dokonaniu przestępstwa**. Wyjaśniono, że dla zastosowania tego przepisu nie ma znaczenia fakt, kiedy sprawca wymienionego w nim przestępstwa naprawił szkodę (przed wszczęciem postępowania, czy też w czasie jego trwania), lecz czy uczynił to dobrowolnie, tj. w wyniku własnej, swobodnej decyzji.).

W kilku orzeczeniach zinterpretowano problematykę **orzekania kary ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem** jej wykonania oraz sposób stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku czynów zagrożonych alternatywnie karą ograniczenia lub pozbawienia wolności.

Spośród poglądów wyrażonych w dziedzinie prawa procesowego na uwagę zasługują dwa orzeczenia.

W pierwszym z nich wyjaśniono, że przepisy kodeksu postępowania karnego odnoszące się do **kontroli i utrwalania rozmów przy użyciu środków technicznych** (art. 237-242 k.p.k.) nie dotyczą prywatnego gromadzenia dowodów. Dlatego taśma magnetofonowa z utrwaloną na niej przez stronę rozmową, może stanowić dowód w sprawie karnej, który podlega ocenie na zasadach ogólnych (art. 7 k.p.k.).

W uzasadnieniu tej tezy Sąd Najwyższy wskazał, iż regulacje zawarte w tych przepisach dotyczą tylko procesowych decyzji sądu i prokuratora, pozwalających na stosowanie podsłuchu, służącego do tajnego rejestrowania rozmów. Również przepisy ogólne o dowodach (art. 167-174 k.p.k.) odnoszą się w całości do organów procesowych i nie regulują gromadzenia dowodów przez osoby prywatne. W związku z tym – na gruncie obowiązującej procedury karnej – nie ma żadnych podstaw do ich odrzucenia.

W drugim orzeczeniu wyjaśniono, że termin do wytoczenia powództwa cywilnego w procesie karnym (art. 62 k.p.k.), nie może być odnoszony do wniosku o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody (art. 46 § 1 k.p.k.). Jeżeli na rozprawie głównej pokrzywdzony działa w charakterze strony, to wniosek taki (art. 46 § 1 k.p.k.) może złożyć także po zamknięciu przewodu sądowego, w ramach „głosów stron” (art. 406 k.p.k.).

Odrzucając możliwość stosowania analogii do przepisu art. 62 k.p.k., Sąd Najwyższy stwierdził, że powództwo cywilne odnosi się do cywilnoprawnych konsekwencji przestępstwa, a jego rozpoznanie w procesie karnym ma charakter incydentalny. Natomiast wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody, ma charakter „wniosku o orzeczenie środka karnego”, sprowadza się bowiem do żądania orzeczenia określonych, karnoprawnych konsekwencji popełnionego przestępstwa. Wniosek taki może być więc składany do czasu zakończenia rozprawy.

Ważne znaczenie dla praktyki ma wskazanie, że treść pojęcia „**obowiązek wynikający ze służby wojskowej**”, występującego w przepisach wprowadzających nowy kodeks postępowania karnego jest tożsama z pojęciem „wojskowego obowiązku służbowego”, zawartego w przepisach dotychczasowych (art. 564 § 2 d. k.p.k.). Należy je zatem wyklądać tak samo, czyli jako obowiązek żołnierza wynikający z zajmowanego stanowiska służbowego, pełnionej funkcji, lub służby szczególnej albo z wykonywanego zadania, a niekiedy także z samego faktu pełnienia służby wojskowej.

Na tle przepisów kodeksu wykroczeń Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że orzeczenie środka karnego wbrew zasadzie określonej w art. 28 § 2 k.w. (nieprzewidzianego w przepisach części szczególnej tego kodeksu) nie jest możliwe nawet wtedy, gdy sam obwiniony wnosi o jego orzeczenie (art. 73 k.w.), a oskarżyciel wniosek ten akceptuje (art. 64 k.p.k.).

W innych orzeczeniach zinterpretowano między innymi przepisy dotyczące: kosztów sądowych i kosztów procesu (art. 618 § 1 pkt 1 i 11 k.p.k.), granic zakazu dowodowego, obejmującego treść poprzednio złożonego zeznania świadka, który skorzystał z przysługującego mu prawa do odmowy zeznań lub został zwolniony od ich składania (art. 186 § 1 i art. 185 k.p.k.); niedopuszczalności wznowienia postępowania na podstawie „rażącej niesprawiedliwości” (art. 440 k.p.k.) prawomocnego orzeczenia.

5/ Ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych zmieniono strukturę sądownictwa dyscyplinarnego. Zgodnie z przepisami tej ustawy sądami dyscyplinarnymi w sprawach dyscyplinarnych sędziów sądów po-

wszechnych są w pierwszej instancji sądy apelacyjne, w drugiej instancji Sąd Najwyższy. Do zakresu właściwości tych sądów należą także sprawy o przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe, gdy wymaga tego wzgląd na powagę stanowiska oraz o zezwolenie na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej.

Funkcjonowanie tego modelu sądownictwa dyscyplinarnego **znacznie usprawniło postępowanie dyscyplinarne**. Sprawy dyscyplinarne są obecnie rozpoznawane bez zwłoki.

W 2002 roku do Sądu Najwyższego wpłynęły 62 sprawy dyscyplinarne sędziów sądów powszechnych; załatwiono 52 sprawy na koniec roku pozostało 11 spraw.

Podkreślić należy, że 85% spraw rozpoznano w terminie nie przekraczającym 2 miesięcy, tj. zgodnie z wymaganiem określonym w art. 121 § 2 ustawy o ustroju sądów powszechnych. Ponadto załatwiono 40 spraw dotyczących wyznaczenia sądu dyscyplinarnego w trybie art. 110 § 3 u.s.p. Sprawy te były rozpoznawane na bieżąco (z reguły w ciągu jednego dnia).

Wydział VI Izby Karnej Sądu Najwyższego pełnił także funkcję sekretariatu Sądu Dyscyplinarnego oraz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego w odniesieniu do spraw wszczętych pod rządami ustawy z 1985 r. o ustroju sądów powszechnych.

Łącznie w 2002 roku rozpoznano 94 sprawy tego rodzaju.

W orzecznictwie dyscyplinarnym **Sąd Najwyższy przyjmował niejednokrotnie odmienną, od dotychczas funkcjonującej, wykładnię przepisów**. Dotyczyło to m. in. dopuszczalności orzeczenia kary dyscyplinarnej przeniesienia na inne miejsce służbowe wobec sędziego, który nie pełnił funkcji; konieczności określania terminu zawieszenia sędziego w czynnościach służbowych w sytuacji wydania uchwały w tej sprawie (art. 130 § 2 u.s.p.) oraz poglądu, iż wyrażenie przez sąd dyscyplinarny zgody na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej otwiera drogę do stosowania wszystkich instytucji kodeksu postępowania karnego, w tym również tymczasowego aresztowania.

Wskazano także, iż w toku rozpoznawania wniosku o zezwolenie na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej zadaniem sądu dyscyplinarnego

go jest skontrolowanie – w oparciu o zebrane dowody – czy zaistniały **przesłanki do przedstawienia zarzutu popełnienia czynu karalnego** (art. 313 § 1 k.p.k.), a następnie podjęcie uchwały w zależności od wyniku tej oceny.

Część orzeczeń Sądu Najwyższego orzekającego jako sąd dyscyplinarny była publikowana w urzędowym zbiorze orzeczeń.

6/ Kolegium Kompetencyjne, rozstrzygające spory między sądami powszechnymi a organami administracji, rozpoznało 14 spraw.

Duże znaczenie praktyczne z uwagi na rozbieżność poglądów wyrażanych przez urzędy pracy z jednej strony a sądy rejonowe z drugiej mają orzeczenia Kolegium określające dopuszczalność wystąpienia z roszczeniem o ustalenie wykonywania pracy w szczególnym charakterze lub szczególnych warunkach. Precedensowe znaczenie w tym zakresie miało postanowienie, w którym Kolegium Kompetencyjne odchodząc od przyjętego wcześniej poglądu stwierdziło, że w odniesieniu do fakty wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze organ administracji, który ustalał i przyznawał prawo do zasiłku przedemerytalnego nie mógł prowadzić postępowania w zakresie przewidzianym w art. 75 k.p.a. Wykonywanie takiej pracy mogło być udowodnione tylko świadectwem pracy lub prawomocnym wyrokiem sądu.

Stanowisko to zostało potwierdzone w kolejnych postanowieniach, w których wyrażono pogląd, że do rozpoznania powództwa pracownika przeciwko pracodawcy o ustalenie, że zatrudnienie było wykonywane w szczególnych warunkach właściwy jest sąd pracy.

7/ Do Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym nie wpłynęła w okresie sprawozdawczym żadna sprawa.

4. Wnioski

1/ Działalność Sądu Najwyższego w 2002 r. oraz uzyskane wyniki pracy tak ze względu na poziom orzecznictwa, jak i liczbę rozpoznanych spraw należy ocenić pozytywnie.

W okresie tym rozpoznano ogółem 12.296 spraw. Zmniejszono zaległości z 8.298 spraw – w 2001 r. do 3.913 – w 2002 roku. Skrócono okres oczekiwania na rozstrzygnięcie kasacji, urealniając rozpoznawanie ich w rozsądnym terminie, wymaganym przez Konstytucję RP i wiążące Polskę konwencje międzynarodowe. Rozstrzygnięto szereg ważnych problemów o istotnym znaczeniu dla kształtowania prawidłowej praktyki sądowej. Osiągnięcie tych wyników, związane niewątpliwie z funkcjonowaniem nowych regulacji procesowych, nie byłoby jednak możliwe bez ogromnej mobilizacji i wysiłku wszystkich sędziów Sądu Najwyższego oraz całego zespołu jego pracowników.

2/ Wiele uwagi poświęcono działalności uchwałodawczej.

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy rozpoznał 175 wniosków o udzielenie wykładni prawa. W podjętych uchwałach wyjaśniono nowe, skomplikowane zagadnienia o istotnym znaczeniu dla jednolitości orzecznictwa oraz dla praktyki sądów powszechnych i wojskowych, organów ścigania, adwokatury, kolegiów do spraw wykroczeń, organów celnych i finansowych, a także dla prawidłowego funkcjonowania zakładów pracy, instytucji ubezpieczeniowych, podmiotów gospodarczych, organów rentowych, administracji państwowej i samorządów terytorialnych.

Uchwały Sądu Najwyższego wzbogacają dorobek judykatury w zakresie wykładni prawa materialnego i procesowego oraz cieszą się żywym zainteresowaniem przedstawicieli nauki i organów stosujących prawo. Wskazują na to liczne, aprobujące komentarze i glosy w piśmiennictwie prawniczym.

Pozytywnie oceniana jest praktyka dokonywania w uzasadnieniach orzeczeń, krytycznej analizy dotychczasowego orzecznictwa i piśmiennictwa, stanowiącej punkt wyjścia do zajęcia stanowiska przez poszczególne składy orzekające. **W coraz szerszym zakresie powoływane są przepisy Konstytucji**, która stała się istotnym źródłem prawa stosowanego przez Sąd Najwyższy. Dla uzasadnienia przyjętej wykładni Sąd Najwyższy odwoływał się także do norm prawa międzynarodowego, orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego szeroko publikowane zarówno w zbiorach urzędowych, czasopismach prawniczych, a także w codziennej prasie stanowi cenne źródło inspiracji i refleksji teoretycznej dla nauki prawa, pomocy dla dydaktyki oraz wiedzy praktycznej dla osób obsługujących sferę prawną i obywateli.

3/ Wiele istotnych, trudnych problemów prawnych i wątpliwości interpretacyjnych z dziedziny prawa materialnego i procesowego rozstrzygnięto także w orzeczeniach wydanych w trybie kasacji, apelacji (sprawy karno-wojskowe) lub zażalenia, a w sprawach z zakresu prawa administracyjnego – w rewizjach nadzwyczajnych od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego. Podkreślić należy, że zagadnienia prawne podejmowane przez Sąd Najwyższy w tych sprawach niejednokrotnie, ze względu na zakres rozważań, oraz bogatą, wszechstronną argumentację bliskie są uchwałom.

4/ W świetle praktyki kasacyjnej Sądu Najwyższego nadal aktualne są wnioski dotyczące niskiego poziomu formalnego i merytorycznego kasacji.

Szereg zastrzeżeń nasuwa treść wnoszonych kasacji, które nie odpowiadają szczególnym warunkom formalnym wymaganym dla skargi kasacyjnej, zwłaszcza w zakresie respektowania ustawowych podstaw kasacji.

Niski jest poziom skuteczności kasacji w sprawach karnych i karno-wojskowych.

W sprawach cywilnych zwraca uwagę wysoki wskaźnik kasacji, które nie spełniają ustawowych wymagań formalnych (art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.), są wadliwie

sformułowane i uzasadnione lub wręcz niedopuszczalne. W wyniku selekcji – w ramach tzw. przedsądu – przechodzi do dalszego rozpoznania 25,5% ogółu wniesionych spraw.

Podobnie kształtują się wskaźniki w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych

Wstępne badanie tych spraw przez Sąd Najwyższy sprawia, że do rozpoznania trafia coraz więcej spraw trudnych, skomplikowanych, wymagający wszechstronnego i pracochłonnego przygotowania sędziów. Coraz wyższy jest procent uwzględnianych kasacji (ok. 46% w 2002 r.; ok. 32% - 2001 r.). Praktyka potwierdza trafność rozwiązań przyjętych w nowelizacji przepisów z dnia 24 maja 2000 r., które podkreślają szczególny charakter kasacji, jako środka realizującego ochronę interesu publicznego, ograniczając jej dostępność do spraw istotnych, sprzyjających rozwojowi prawa i ujednolicających orzecznictwo sądów powszechnych. Ponadto instytucja przedsądu stała się racjonalnym środkiem, umożliwiającym rozpoznawanie kasacji w rozsądnym terminie.

5/ Najważniejszym zadaniem Sądu Najwyższego w bieżącym roku jest prawidłowe wykonywanie podstawowych funkcji naczelnego organu sądowego w zakresie nadzoru nad orzecznictwem sądów niższych instancji, w tym przede wszystkim sprawnego funkcjonowania w charakterze instancji kasacyjnej.

Znaczący spadek spraw wnoszonych do Sądu Najwyższego spowodowany funkcjonowaniem znowelizowanych przepisów prawa procesowego karnego i cywilnego, zlikwidowanie nagromadzonych zaległości oraz znaczne skrócenie terminów oczekiwania na rozpoznanie sprawy, stwarzają dobrą perspektywę na rok bieżący. Ponad dwuletni okres obowiązywania tych przepisów potwierdza trafność wprowadzonych zmian, które miały decydujący i bezpośredni wpływ na sprawność oraz racjonalizację postępowania kasacyjnego. **W wyniku tych zmian wnoszone kasacje są obecnie rozpoznawane na bieżąco, w ciągu kilku miesięcy (w Izbie Cywilnej – kilkunastu miesięcy).**

6/ W związku z wprowadzeniem reformy sądownictwa administracyjnego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych **przestanie rozpoznawać – z końcem bieżącego roku – rewizje nadzwyczajne** od orzeczeń Naczelnego Sądu Administracyjnego, **wzrośnie natomiast liczba spraw dotyczących funkcjonowania partii politycznych**. Likwidacji ulegnie także Kolegium Kompetencyjne. Brak więc będzie organu, który ujednoliciłby wykładnię przepisów, istotnych dla określenia (rozgraniczenia) właściwości sądów powszechnych – z jednej strony i organów administracji publicznej oraz sądów administracyjnych – z drugiej.

Zmiany te będą wymagały dostosowania struktury administracyjnej Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego do nowych zadań.

Rozważane jest także przekazanie z tej Izby wszystkich spraw dyscyplinarnych, w których postępowanie toczy się na podstawie przepisów postępowania karnego – Wydziałowi VI ds. Sądów Dyscyplinarnych Izby Karnej.

7/ Szereg nowych zadań Sądu Najwyższego w bieżącym roku wiąże się z wejściem w życie ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, **która dostosowuje wewnętrzną strukturę organizacyjną tego Sądu do zmian wprowadzonych tą ustawą**.

Dotyczy to m. in. utworzenia Kancelarii Pierwszego Prezesa – w miejsce dotychczasowego Biura Prezydialnego oraz Biura Studiów i Analiz – w miejsce Biura Orzecznictwa SN.

Likwidacji ulegnie także – funkcjonujące przy Izbie Wojskowej – Biuro Nadzoru Pozainstancyjnego, którego sędziowie z dniem wejścia w życie tej ustawy stają się „sędziami delegowanymi do innych czynności w Sądzie Najwyższym”.

Dodać należy, że nowa ustawa zmienia status sędziów Izby Wojskowej, którzy podlegają zwolnieniu z zawodowej służby wojskowej. Przewiduje się, że w pierwszym półroczu b.r. zapadnie w tym zakresie odpowiednia decyzja Ministra Obrony Narodowej.

Wprowadzone zmiany organizacyjne **wymagają opracowania i uchwalenia – na podstawie tej ustawy – szeregu aktów wykonawczych.**

Powołany przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Zespół do spraw Projektów Aktów Wykonawczych opracował – przyjętą przez Kolegium Sądu Najwyższego – uchwałę w sprawie regulaminu losowania składów Sądu Najwyższego, orzekającego w sprawach dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego i sądów powszechnych oraz w sprawie wyboru Rzecznika Dyscyplinarnego i jego zastępcy.

Przygotowano też trzy projekty uchwał Zgromadzenia Ogólnego w sprawie:

- wyboru kandydatów na stanowiska sędziów Sądu Najwyższego,
- regulaminu wyboru kandydatów na stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego,
- regulaminu wyboru członków Krajowej Rady Sądownictwa.

Trwają prace nad przygotowaniem projektu regulaminu określającego wewnętrzną organizację Sądu Najwyższego, szczegółowy podział spraw między izby oraz zasady wewnętrznego postępowania.

Na opracowanie oczekują dalsze, niezbędne akty wykonawcze, w tym m. in. regulaminy organizacyjne Kancelarii Pierwszego Prezesa SN oraz Biura Studiów i Analiz.

8/ W roku minionym ze względu na stosunkowo krótki okres obowiązywania nowych regulacji prawa pracy, dostosowujących je do prawa Unii Europejskiej, nie ujawniły się jeszcze problemy związane z ich wykładnią. W założeniach na rok bieżący należy zatem mieć na uwadze **przygotowanie sędziów do sprawnego i prawidłowego stosowania w najbliższej przyszłości – prawa unijnego.**

9/ Nadal aktualny jest problem ujednoczenia i uporządkowania prawa dyscyplinarnego. Sprawy dyscyplinarne funkcjonariuszy, pracowników, członków korporacji i innych grup zawodowych w zakresie prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) uregulowane są bowiem w sposób przypadkowy i fragmentaryczny. Problem ten wymaga odpowiednich zmian ustawodawczych, w tym także proceduralnych.

Konieczna jest całościowa interwencja ustawodawcza, która nadałaby tym regulacjom charakter przejrzysty, spójny oraz nie budzący zastrzeżeń natury ustrojowej (konstytucyjnej).

10/ W dziedzinie prawa pracy zwraca uwagę nadaktywność normodawcza Parlamentu w tworzeniu nowego prawa i związane z tym pogorszenie jego jakości oraz brak koherencji. Jest to dotkliwie odczuwane w tak wrażliwej społecznie dziedzinie jaką jest prawo pracy. Niedobrym zwyczajem, sprzecznym z zasadami tworzenia prawa, staje się nowelizowanie prawa, które jeszcze nie weszło w życie (w okresie *vacatio legis*)

11/ Wprowadzony w 2001 r. i kontynuowany w 2002 r. program Supremus wymaga dalszego praktycznego wdrażania, bowiem nie wszystkie jego zalety są w praktyce w pełni wykorzystywane. Nie udało się także uniknąć pewnych błędów przy wprowadzaniu do bazy danych – orzeczeń i ich uzasadnień. Mankamenty te powinny być jednak usunięte w najbliższych miesiącach.

12/ Wykorzystywanie w szerokim zakresie techniki informatycznej oraz przyspieszenie obiegu informacji, umożliwia szybkie ujawnianie ewentualnych niejednorodności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, a w konsekwencji podejmowanie odpowiednich środków zaradczych w celu przeciwdziałania temu zjawisku.

13/ Osiągnięte wyniki pracy pozwalają nie tylko na korzystną ocenę dotychczasowej działalności, ale także na optymistyczną prognozę realizacji, wyznaczonych ustawami, funkcji Sądu Najwyższego w roku bieżącym i w latach następnych. Dotyczy to przede wszystkim poziomu orzecznictwa, organizacyjnej sprawności działania oraz skoncentrowania uwagi Sądu Najwyższego na rozwiązywaniu najważniejszych problemów w zakresie wykładni prawa.

Załącznik Nr 1

IZBA CYWILNA SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. Wpływ spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Kasacje CKN	Kasacje CKU	Zażalenia CZ	Zagadnienia prawne CZP	Apelacje CA	Stwierdzenie nieważności CN	Inne CO	Razem
2000	4.405	-	658	56	1	-	95	5.215
2001	2.582	-	1.065	88	6	2	116	3.859
2002	2.498	-	959	101	3	-	114	3.675

2. Załatwienie spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Kasacje CKN	Kasacje CKU	Zażalenia CZ	Zagadnienia prawne CZP	Apelacje CA	Stwierdzenie nieważności CN	Inne CO	Razem
2000	2.248	3	603	57	1	-	99	3.011
2001	5.772	-	1.121	86	6	2	122	7.109
2002	4.822	-	990	91	3	-	121	6.027

3. Pozostałość spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Kasacje CKN	Kasacje CKU	Zażalenia CZ	Zagadnienia prawne CZP	Apelacje CA	Stwierdzenie nieważności CN	Inne CO	Razem
2000	7.316	-	196	13	-	-	20	7.545
2001	4.126	-	140	15	-	-	14	4.295
2002	1.802	-	109	25	-	-	7	1.943

**IZBA ADMINISTRACYJNA, PRACY
I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH SĄDU NAJWYŻSZEGO**

1. Wpływ spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Rewizje nadzwyczajne	Kwestie prawne	Kasacje	Zażalenia	Spory kompetencyjne	Kolegium Arbitrażu Społecznego	Protesty wyborcze	Inne	Razem
2000	220	38	1.803	249	6	2	102	48	2.468
2001	246	34	1.284	215	14	-	136	55	1.984
2002	175	33	1.063	284	18	-	31	41	1.645

2. Załatwienie spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Rewizje nadzwyczajne	Kwestie prawne	Kasacje	Zażalenia	Spory kompetencyjne	Kolegium Arbitrażu Społecznego	Protesty wyborcze	Inne	Razem
2000	149	30	1.244	245	6	2	102	62	1.840
2001	142	36	1.498	220	11	-	136	51	2.094
2002	295	39	1.449	251	14	-	31	45	2.124

3. Pozostałość spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Rewizje nadzwyczajne	Kwestie prawne	Kasacje	Zażalenia	Spory kompetencyjne	Kolegium Arbitrażu Społecznego	Protesty wyborcze	Inne	Razem
2000	167	13	1.338	32	1	-	-	7	1.558
2001	271	11	1.124	27	4	-	-	11	1.448
2002	151	5	738	60	8	-	-	7	969

IZBA KARNA SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. Wpływ spraw w latach 2000 – 2002

R o k	Rewizje nadzwyczajne	Kasacje	Zażalenia	Kwestie prawne	Inne	Razem
2000	3	2.358	577	50	516	3.504
2001	1	1.749	289	35	258	2.332
2002	-	1.808	240	51	296	2.395

2. Załatwienie spraw w latach 2000 – 2002

R o k	Rewizje nadzwyczajne	Kasacje	Zażalenia	Kwestie prawne	Inne	Razem
2000	3	2.060	594	59	496	3.212
2001	1	4.509	336	35	275	5.156
2002	-	3.395	232	44	289	3.960

3. Pozostałość spraw w latach 2000 – 2002

R o k	Rewizje nadzwyczajne	Kasacje	Zażalenia	Kwestie prawne	Inne	Razem
2000	-	5.183	83	6	92	5.364
2001	-	2.423	36	6	75	2.540
2002	-	836	44	13	82	975

IZBA WOJSKOWA SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. Wpływ spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Apelacje	Kasacje	Kwestie prawne	Zażalenia	Inne	Razem
2000	48	33	2	49	32	164
2001	47	38	1	49	18	153
2002	77	51	1	45	22	196

2. Załatwienie spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Apelacje	Kasacje	Kwestie prawne	Zażalenia	Inne	Razem
2000	46	35	2	55	32	170
2001	48	38	1	48	17	152
2002	73	47	1	43	21	185

3. Pozostałość spraw w latach 2000 – 2002

Rok	Apelacje	Kasacje	Kwestie prawne	Zażalenia	Inne	Razem
2000	6	6	-	-	2	14
2001	5	6	-	1	3	15
2002	9	10	-	3	4	26